

UNIUNEA EUROPEANĂ
Fondul Social European

GUVERNUL ROMÂNIEI
Ministerul Administrației și Internelor

Ministerul Finanțelor Publice
Comisia Națională de Prognoză

Inovație în administrație
Programul Operațional
„Dezvoltarea Capacității Administrative”

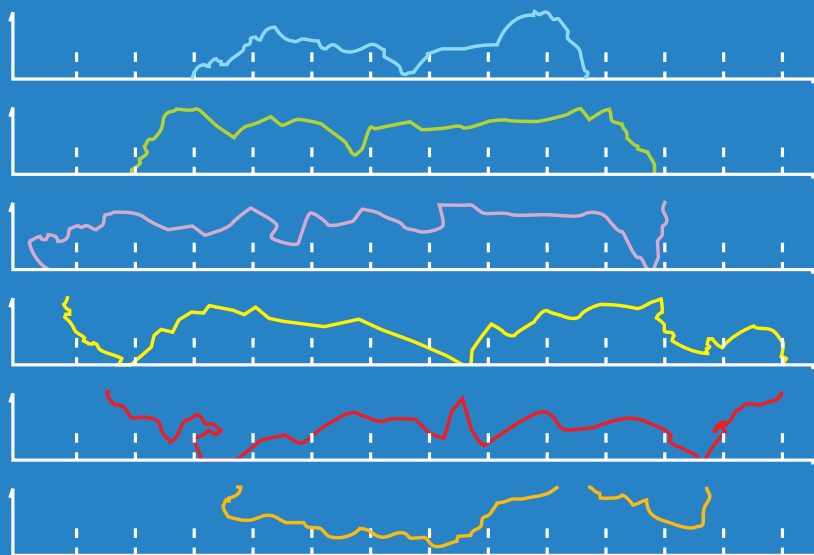
Inovație în administrație

PROGRAMUL OPERAȚIONAL „DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII ADMINISTRATIVE”

Proiect cofinanțat din Fondul Social European

STUDIU

Perspectivile pieței muncii din România în contextul Strategiei Europa 2020

PROIECT

*Îmbunătățirea capacității instituționale, de evaluare și formulare de politici
macroeconomice în domeniul convergenței economice cu Uniunea Europeană
a Comisiei Naționale de Prognoză, cod SMIS 27153*

BENEFICIAR

Comisia Națională de Prognoză

Perspectivile pieței muncii din România în contextul Strategiei Europa 2020

Autori

LUCIAN-LIVIU ALBU

PETRE CARAIANI

MARIOARA IORDAN

**Perspectivile pieței muncii din România
în contextul Strategiei Europa 2020**

REZUMAT

PERSPECTIVELE PIETEI MUNCII DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL STRATEGIEI EUROPA

SUMAR EXECUTIV

Introducere

Scopul studiului îl reprezintă oferirea unei analize ample și obiective a dinamicii forței de muncă și ocupării populației în corelație cu evoluția demografică pe termen mediu și lung. Sistemele europene în materie de ocupare a populației se află actualmente într-o perioadă de transformare datorită fenomenului îmbătrânirii demografice, la rândul său cauzat în cazul Europei în principal de sporirea speranței de viață, concomitent cu declinul ratei natalității.

Rezolvarea problemelor legate de subocupare în țările Uniunii Europene, între care și România, devine vitală în contextul actual al crizei economice prelungite și în raport cu cerințele ambițioase stipulate în Strategia Europa 2020. În acest context, statele, mai mult astăzi ca în trecut, trebuie să-și intensifice eforturile pentru găsirea celor mai adecvate măsuri care să permită inversarea trendului de descreștere a ratei ocupării sau cel puțin să-l stopeze. În caz contrar, efectele pot fi dintre cele mai grave, nu doar pe plan economic, dar și pe plan social și chiar politic.

Evidențe empirice și teorii privind distribuția forței de muncă

În această parte a studiului se pornește de la rezultatele principalelor teorii și modele privind evoluția pieței muncii. După prezentarea sintetică a acestora, ne concentrăm pe studierea tendințelor pe termen lung privind distribuția pe sectoare a forței de muncă.

Ținând cont de tendințele din literatura de profil și de rezultatele unor studii empirice, construim un model nelinear cu ajutorul căruia estimăm, pe baza datelor statistice referitoare la țările din UE, parametrii specifici pentru tendințele viitoare în procesul de convergență din spațiul european. În cazul simulării acestui model pe datele din UE, se demonstrează că, pe măsură ce venitul pe locuitor crește, tendința este de diminuare cvasicontinuă a ponderii sectorului primar în forța de muncă și creșterea corespunzătoare a sectoarelor secundar și terțiar. La un

stadiu mai înalt al dezvoltării, sectorul secundar își atinge potențialul, după care ponderea sa în populația ocupată înregistrează un ușor regres, iar apoi o plafonare. Pe termen lung, în ipoteza că acceptăm necesitatea obiectivă a convergenței, ponderea sectoarelor se va plafona, ierarhia fiind întotdeauna următoarea: sectorul terțiar acoperind în jur de trei sferturi din populația ocupată, sectorul secundar cuprinzând aproximativ o cincime din forța de muncă și sectorul primar ocupând doar o mică fracțiune din forța de muncă, însă cu o eficiență ce tinde spre media națională.

În partea ultimă a capitolului sunt analizate, pe baza datelor statistice actuale, decalajele structurale în structura forței de muncă din UE și diferențele semnificative care încă persistă între țările estice și cele vestice.

Deoarece munca și factorul uman, în general, sunt esențiale pentru progresul economic și social, teoriile și modelele din domeniul pieței muncii sunt intrinsec legate de sau decurg direct din cele privind creșterea economică.

De asemenea, studierea procesului de convergență, în general, și a celui din cadrul UE, în special, are ca punct de pornire analiza modului în care teoriile și modelele care au ca obiect creșterea exprimă dinamica reală a economiilor așa cum este ea reflectată de datele empirice disponibile. Acesta reprezintă de altfel criteriul principal după care teoriile și modelele sunt clasificate, anume adecvanța lor la faptele reale.

În modelul standard, sunt considerați trei determinanți ai creșterii economice: creșterea forței de muncă, majorarea stocului de capital și progresul tehnic. Totuși, în ultima perioadă se încearcă extinderea numărului de factori ai creșterii economice, incluzându-se educația sau nivelul instrucției, cheltuielile de cercetare-dezvoltare, comerțul exterior, volumul investițiilor străine etc. Astfel, se constată o creștere impresionantă a numărului modelelor care încearcă într-un mod tot mai rafinat să explice și să simuleze procesul creșterii economice în ansamblul său, mecanismele sale fundamentale, precum și convergența.

Pentru validarea teoriilor și modelelor privind creșterea economică și/sau dinamica pieței muncii este de regulă folosit un set de date empirice sau „fapte stilizate” (*stylised facts*). Pornind de la un anumit set de reguli sau fapte empirice, studiile economice încearcă să analizeze tocmai raportarea diverselor teorii și modele la acesta, cât de bine teoria sau modelul respectiv explică dinamica datelor reale și deci care este performanța predicțiilor obținute pe baza aplicării lor.

Pe lângă gruparea clasică a factorilor, în capital, muncă și progres tehnic, în ultima vreme se consideră, atunci când se studiază sursele creșterii și procesul convergenței, că există trei tipuri de componente fundamentale pentru creșterea economică: resursele disponibile, progresul tehnologic și respectiv mediul instituțional.

Istoria gândirii economice consemnează numeroase modele pentru a exprima procesul creșterii economice și convergența, mecanismele lor esențiale și dinamica pieței muncii.

În prezent, în literatura de specialitate ca model prototip se folosește modelul Solow (denumit uneori și Solow-Swan datorită faptului că acest model de creștere neoclastic a fost dezvoltat independent în același an, 1956, atât de Solow cât și de Swan).

Pe termen lung, principala modificare de ordin structural se referă la transferul forței de muncă între sectoarele primar (agricultură și silvicultură), secundar (industrie și construcții) și terțiar (servicii). Această explicitare a modificărilor structurale în procesul creșterii economice se bazează deocamdată doar pe constatări empirice, nerezultând clar dacă și la ce valori se vor stabiliza valorile variabilelor reprezentate de ponderile în totalul populației ocupate a agriculturii, industriei și respectiv serviciilor.

Analiza datelor disponibile, la nivelul ultimilor ani ai deceniului ce s-a încheiat, a condus la o serie de concluzii:

- Se constată că România se plasa pe ultimul loc în cadrul UE în privința ponderii populației ocupate în servicii în totalul populației ocupate (doar 40,8%, comparativ cu 56,6% în Polonia, 58,7% în Bulgaria, 58,9% în Slovenia, 59,4% în Cehia, 59,9% în Slovacia, 61,2% în Portugalia, 64,5% în Lituania, 64,7% în Estonia, 65,4% în Ungaria etc.) și pe primul loc în ceea ce privește ponderea populației ocupate în agricultură (29,1%). Aceasta reflectă rămânerea în urmă a României comparativ cu structura economiilor celorlalte țări din UE, fiind și una din cauzele nivelului scăzut al eficienței pe ansamblul economiei naționale și al distorsiunilor pe piața muncii.
- La nivelul Uniunii Europene, exista o puternică corelație pozitivă între ponderea populației ocupate în servicii în totalul populației ocupate și nivelul PIB-ului pe locuitor (coeficient de corelație de +0,649, în anul 2009), în vreme ce între ponderea populației ocupate în industrie și PIB-ul pe locuitor și respectiv între ponderea populației ocupate în agricultură și PIB-ul pe locuitor corelațiile erau negative (coeficienții de corelație corespunzători erau în 2009 de -0,561 și respectiv -0,471). Acestea demonstrează plauzibilitatea modelului teoretic de mai sus.
- În literatura economică se subliniază că în general dinamica pe termen lung a economiilor naționale în epoca contemporană se caracterizează prin creșterea ponderii sectorului terțiar atât în PIB cât și în totalul forței de muncă, aceasta semnificând tranziția de la o economie slab dezvoltată la una de tip modern. Uneori, chiar decalajul între țări din punctul de vedere al gradului de dezvoltare economică se evaluează pe

baza diferențelor care există în ceea ce privește contribuția sectorului serviciilor la formarea PIB-ului.

Pentru a reflecta această tendință, am analizat datele statistice referitoare la dinamica ponderii sectorului serviciilor în PIB în perioada 1995-2009 în cadrul UE-27. Acestea demonstrează tendința clară de expansiune a sectorului serviciilor, toate țările europene înregistrând dinamici pozitive.

- România, cu un spor de 12,2 puncte procentuale a ponderii serviciilor (de la 38,8% la 51%), s-a situat în perioada analizată pe locul al doilea în spațiul european, fiind devansată doar de Letonia (cu un spor de 20,4 puncte procentuale, de la 56,6% la 77%). Cu toate acestea, România continuă să fie în continuare la distanță pe ultimul loc în cadrul Uniunii Europene.
- La nivelul Uniunii Europene, există o corelație pozitivă semnificativă între ponderea sectorului serviciilor în PIB și nivelul acestuia pe locuitor (coeficient de corelație de +0,562, în anul 2009), în vreme ce între ponderea industriei și PIB-ul pe locuitor și respectiv între ponderea agriculturii și PIB-ul pe locuitor corelațiile sunt negative (coeficienții de corelație corespunzători erau în 2009 de -0,495 și respectiv -0,642).

Drept rezultate ale aplicării modelului de estimare propus de noi, se constată o valoare minimă pentru ponderea populației ocupate în agricultură de aproximativ 1,8% și o limită maximă pe pentru servicii de aproximativ 77,4%. Pentru industrie, se remarcă mai întâi creșterea ponderii populației ocupate, odată cu creșterea lui y , până la atingerea unui maxim de aproximativ 31,0% (corespunzând unui nivel al PIB-ului pe locuitor de aproximativ 7,3 mii euro/locuitor), după care se atinge un minim local de aproximativ 20,7% (corespunzând unui nivel al PIB-ului pe locuitor de aproximativ 60,9 mii euro/locuitor) și urmând apoi o creștere asimptotică lentă către valoarea maximă de aproximativ 21,7% (corespunzând unui nivel foarte înalt al PIB-ului pe locuitor).

În cadrul UE, datele empirice sugerează existența în țările avansate a unei tendințe de egalizare a productivității între sectoarele economice. Spre deosebire de acestea, în România, de exemplu, există încă diferențe mari între sectoare:

- la nivelul anului 2009, în vreme ce ponderea populației ocupate în agricultură era de 29,1% (30,1% în 2010), ponderea acesteia în PIB era de doar 6,4% (6,0% în 2010). În schimb, în cazul industriei și al serviciilor ponderile erau de 30,1% (28,7% în 2010) și respectiv 40,8% (41,2% în 2010) în forța de muncă ocupată, comparativ cu 34,6% (35,7% în 2010) și respectiv 58,9% (58,2% în 2010) în PIB. După cum

se observă, în cazul României industria continuă să fie un factor important al creșterii economice.

Conform studiilor de profil, există actualmente numeroase unghiuri de vedere a structurii forței de muncă. Astfel, structura forței de muncă poate fi privită prin prisma participării la activitatea economică sau a ocupării, prin aceea a grupelor de vârstă, a ramurilor și sectoarelor economice, a mediilor de rezidență și a sexelor, a ocupațiilor etc. De multe ori, criteriile după care forța de muncă se structurează sunt combinate.

Piața muncii, în accepțiunea largă, include probleme legate de ocupare, șomaj și calitatea muncii, de productivitate, câștiguri și costul muncii. Aceasta face ca piața muncii să se afle printre subiectele cheie în dezbaterile sociale și politice din UE. Nu întâmplător, Strategia Europa 2020 are ca prim indicator tocmai rata ocupării populației. În acest sens, Strategia Europeană de Ocupare (EES – *European Employment Strategy*) având ca obiectiv crearea de locuri de muncă mai multe și mai bune în UE, necesită pentru urmărirea rezultatelor un suport analitic și statistic care să ajute la evaluarea dezvoltărilor din domeniul pieței muncii.

Conform datelor existente, forța de muncă (populația cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 de ani) în Uniunea Europeană (UE-27) a sporit de la aproape 222,1 milioane persoane în anul 2000 la peste 239,6 milioane în 2010. În același interval de timp, rata de activitate (sau rata de participare) a sporit în UE de la 68,6% la 71,0%. În anul 2010, valori peste media europeană se înregistrau doar în Danemarca, Suedia, Olanda, Germania, Anglia, Austria, Finlanda, Cipru, Estonia, Spania, Letonia și Slovenia. Se observă predominanța țărilor nordice.

La nivel european, rata de activitate pentru bărbați era în anul 2010 de 77,7%, iar la femei de doar 64,5%. În cazul femeilor, media europeană pe total, de 71,0%, era depășită doar în patru dintre țările nordice (Suedia, Danemarca, Olanda și Finlanda).

Pe grupe mari de vârstă, la nivelul UE, în 2010, ponderea cea mai mare a ratei de activitate se înregistra la persoanele cu vârsta între 25 și 54 de ani (84,9%). În restul grupelor de vârstă, 15-24 ani și respectiv 55-64 ani, rata de activitate era cu mult mai mică (43,1% și respectiv 49,7%).

Conform cu definițiile BIM – Biroului Internațional al Muncii (ILO – *International Labour Office*), o persoană ocupată este aceea care în perioada de referință (săptămâna) a prestat orice fel de muncă pentru a obține o plată sau un profit sau nu a lucrat dar are un loc de muncă de unde a fost temporar absent. Rata ocupării exprimă ponderea persoanelor ocupate în totalul populației, fiind în mod frecvent calculată pe sexe și pe grupe de vârstă.

La nivelul anului 2010, populația ocupată totală în UE era de aproape 221,4 milioane persoane, din care peste 120,9 milioane bărbați și doar aproximativ 100,4 milioane femei.

Rata de ocupare pe total în UE a crescut de la 62,2% în anul 2000 la 64,2% în 2010. Analiza în structură a datelor, arată că creșterea se datorează, la nivelul UE, exclusiv pe seama femeilor. Rata de ocupare în cazul acestora a crescut de la 53,7% la 58,2% în perioada 2000-2010, în cazul bărbaților înregistrându-se un regres din acest punct de vedere (de la 70,8% în anul 2000 la 70,1% în 2010).

Pentru anul 2010, la nivelul UE, se constată o corelație pozitivă semnificativă între rata de ocupare și nivelul PIB-ului pe locuitor (coeficientul acesteia fiind egal cu +0,516).

În cazul structurii pe sexe a ocupării se utilizează așa-numitul decalaj dintre sexe sau *gender gap* (în engleză), care, deși nu suficient, se observă din datele publicate că s-a redus, între 2000 și 2010, de la 17,1 la 11,9 puncte procentuale, în special datorită impulsurilor venite de la nivelul central al UE.

În anul 2010, decalaje mai mari decât la nivelul UE între sexe, prin prisma ratei de ocupare, se înregistrau în Malta, Grecia, Italia, Cehia, Luxemburg, România, Cipru, Slovacia, Polonia și Spania. În două țări, Lituania și Letonia, decalajul dintre sexe este negativ, însă pe fondul unor rate de ocupare totale semnificativ mai mici decât rata medie la nivel european. Pentru anul 2010, la nivelul UE, spre deosebire de rata ocupării, se constată o corelație de slabă intensitate între decalajul dintre sexe și nivelul PIB-ului pe locuitor (coeficientul fiind de doar + 0,065).

Pe grupe de vârstă, în cazul ratei ocupării situația era în anul 2010, în general, asemănătoare cu aceea din cazul ratei de participare, valorile cele mai mari, pe total, dar și pe sexe, înregistrându-se în grupa de vârstă 25-54 ani. Decalajele în această privință între bărbați și femei erau, la nivelul UE, de 4,4 puncte procentuale în cazul grupei de vârstă 15-24 ani, de 12,6 puncte procentuale în cel al grupei 25-54 ani și de 16,0 puncte procentuale în cel al grupei 55-64 ani.

În Uniunea Europeană, există în prezent preocupări serioase, atât de ordin economic, dar și social, legate de creșterea gradului de ocupare în grupele de populație vârstnică. În acest sens, se consideră că există încă mari rezerve pentru menținerea pentru o perioadă cât mai lungă a populației în activități economice. Aceasta ar avea efecte benefice atât în planul creșterii producției și al veniturilor realizate de către populație din munca prestată, cât și al degrevării bugetelor naționale de cheltuieli suplimentare pentru pensii, asigurări sociale și asistență. Grupa de vârstă cea mai vizată în acest sens este aceea care cuprinde populația între 55-64 ani, deci înainte de pensionare, după introducerea în ultima vreme a

unor sisteme de pensii în Europa adaptate noilor condiții ale fenomenului general de îmbătrânire. Cu toată sporirea din ultimul deceniu a gradului de ocupare, comparativ cu media pe ansamblul populației, pentru această grupă de vârstă se înregistrează încă valori scăzute în țările UE. Trebuie precizat că în cazul ultimei grupe, diferența provine în principal din faptul că reformarea sistemului de pensionare în majoritatea țărilor europene este încă în curs de implementare, multe dintre femeile din această grupă de vârstă fiind deja ieșite la pensie, conform vechilor legislații în materie.

Persoanele ocupate pot fi înregistrate cu timp complet sau cu timp parțial. În Ancheta Forței de Muncă această distincție se referă la job-ul principal și se bazează pe răspunsul spontan al repondenților (cu excepția câtorva țări în care se aplică un prag fixat pentru orele lucrate). În UE, în perioada 2000-2010, ponderea persoanelor ocupate cu timp parțial a sporit de la 16,2% la 19,2%. Între acestea, se remarcă ponderea cu mult mai mare în cazul femeilor (28,9% în anul 2000 și respectiv 31,9% în anul 2010), decât în cel al bărbaților (6,5% în 2000 și respectiv 8,7% în 2010). Ponderi mai mari decât media europeană, pe total și pe ambele sexe, ale acestui tip de ocupare, se înregistrau în anul 2010 în special în țările dezvoltate din vestul și nordul Europei, precum Olanda, Danemarca, Germania, Belgia, Irlanda, Austria, Suedia și Anglia. În România, în deceniul trecut ponderea persoanelor ocupate parțial a scăzut pe ansamblu de la 16,5% la 11,0%, pentru bărbați de la 14,6% la 10,6% și pentru femei de la 18,6% la 11,4%.

În cadrul UE, în anul 2010, în structura ocupării după statutul profesional, predominau salariații, atât pe total (84%), cât și pe sexe (80,5% pentru bărbați și 88,1% pentru femei), comparativ cu patronii și lucrătorii pe cont propriu. În România, datorită îndeosebi ponderii mari a celor ocupați în agricultură, salariații reprezentau doar 68,7% la nivel național (67,4% în cazul bărbaților și 70,2% în cazul femeilor), ceea ce o plasa pe penultimul loc în UE, devansând numai Grecia, cu 65,0% pe total (61,9% în cazul bărbaților și 69,4% în cazul femeilor).

Conform estimărilor pentru 2010, ponderea cea mai mare în UE în populația ocupată o dețineau serviciile, atât pe total (69,1%), cât și pe sexe (57,8% în cazul bărbaților și respectiv 82,7% în cazul femeilor). În schimb industria, al doilea sector ca importanță (25,2% din totalul populației ocupate), contribuia de aproape trei ori mai mult la ocuparea în rândul bărbaților (35,8%) decât în rândul femeilor (12,5%). Agricultură contribuia oarecum echilibrat, în același an, la ocuparea în rândul bărbaților (5,9%) și al femeilor (4,3%).

În cazul României, se remarcă ponderea încă foarte ridicată a populației ocupate în agricultură în totalul populației ocupate (30,1% în anul 2010), ceea ce o plasează pe primul loc în UE, la mare distanță de următoarele țări clasate, precum Polonia (12,8%), Grecia (12,5%), Portugalia (10,9%) etc. Ponderea

ridicată a populației ocupate în agricultură (având în vedere că în privința industriei ponderea se află în jurul mediei europene), face ca România să ocupe un loc codaș în UE prin prisma locului serviciilor în economia națională.

Structura populației ocupate după nivelul de educație devine tot mai importantă în ultima vreme, când instruirea se constituie în unul din factorii esențiali ai progresului unei națiuni. În estimarea nivelului de educație se pornește de la considerentul că acesta reprezintă forma de învățământ de cel mai înalt nivel absolvită „cu succes”, în conformitate cu Standardul Internațional de Clasificare a Educației 1997 (*International Standard Classification of Education 1997 – ISCED 1997*, în engleză), care se traduce prin obținerea unei diplome sau certificat. În cazul în care nu există o certificare se consideră doar finalizarea cu frecvență completă. Când studiile generale sunt urmate de cursuri de educație sau formare profesională, acestea se vor lua în considerare.

Pentru estimarea structurii populației ocupate după nivelul studiilor se consideră trei grupe convenționale: nivelul primar, care include studiile pre-primare, primare și educația secundară de nivel redus; nivelul secundar, care include educația secundară superioară și postsecundară neterțiară; educație terțiară.

După nivelul educației, în structura populației ocupate la nivelul UE, în anul 2010, predomina nivelul secundar, care reprezenta pe total 49% (în cazul forței de muncă masculine ponderea acestui nivel de educație a fost de 50%, iar în cazul celei feminine de 48%). Pe locul al doilea în structura populației ocupate în UE se plasa, în același an, nivelul terțiar, cu o pondere de 29% pe total (26% pentru bărbați și respectiv 32% pentru femei), urmat de cel primar, cu o pondere de 22% pe total (23% în cazul bărbaților și respectiv 20% în cazul femeilor).

Prin prisma nivelului educațional, în anul 2010 România se plasa la un nivel similar cu media din UE în privința nivelului primar (22% pe total, 21% pentru bărbați și 24% pentru femei). Ca nivel secundar, ponderea nivelului secundar era superioară mediei europene (61% pe total, 64% pentru bărbați și 57% pentru femei). Deficitul major în materie de educație în cazul României, față de media UE, se manifestă în cazul nivelului terțiar, unde ponderea în populația ocupată pe total reprezenta în 2010 doar 17% (15% pentru bărbați și 19% pentru femei).

În privința timpului lucrat, în anul 2010, în UE, la nivelul întregii populații ocupate, s-au înregistrat în medie 41,6 ore pe săptămână pentru persoanele cu timp complet de muncă (42,6 ore în cazul bărbaților și respectiv 40,0 ore în cazul femeilor) și 20,1 ore pe săptămână pentru persoanele cu timp parțial de muncă (19,4 ore în cazul bărbaților și respectiv 20,3 ore în cazul femeilor).

Obiectivele din strategia Europa 2020 și convergența reală

Partea a treia a studiului este dedicată obiectivelor din Strategia Europa 2020, cu accent pe cele legate de ocupare. După o prezentare sintetică a preocupărilor privind ocuparea forței de muncă în UE și a Agendei Lisabona, ne concentrăm asupra obiectivelor din strategia actuală, a investigării unor posibilități de atingere a țintelor pentru 2020, atât la nivel european, cât și la nivelul României.

În partea finală a capitolului este abordată problematica creșterii ocupării forței de muncă în contextul procesului convergenței reale, a reluării programelor în această privință după perioada de criză pe care au traversat-o, nu știm încă dacă definitiv, țările europene. Programul de convergență 2011-2014 stă la baza analizei dinamicii viitoare pentru România.

Consiliul european de la Lisabona, din martie 2000, stabilea ca obiectiv strategic pentru perioada până în 2010, transformarea UE în cea mai competitivă și dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere, asigurarea unui număr sporit de locuri de muncă și a unei mai mari coeziuni sociale (*growth, stability, cohesion*).

Strategia avea ca scop stimularea reformelor în statele membre pentru a crea milioane de noi locuri de muncă necesare pe piața forței de muncă a secolului XXI, inclusiv prin promovarea unei culturi antreprenoriale și prin dezvoltarea IMM-urilor, susținute de învățarea pe parcursul întregii vieți.

Obiectivul era ca rata ocupării populației să fie de 70% pentru populația cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 ani. Situația însă s-a agravat în condițiile crizei globale care a afectat serios statele din UE. Astfel s-a ajuns la concluzia că în Europa este necesară regândirea modului de soluționare a problemei inactivității economice a populației.

Rata de ocupare în cazul persoanelor cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 de ani, în state membre ale UE, la nivelul anului 2010, a depășit nivelul de 70% doar în Olanda (74,7%) Danemarca (73,4%), Suedia (72,5%), Austria (71,7%) și Germania (71,1%). Cu puțin sub 70% s-a situat nivelul acestui indicator în Cipru (69,7%), Regatul Unit (69,5%) și în Finlanda (68,1%). Nivelul înregistrat de România a fost de 58,6%, identic cu al Slovaciei. Sub acest nivel s-au situat Spania (58,6%), Lituania (57,8%), Italia (56,9%) și Ungaria(55,4%).

În ceea ce privește rata de ocupare a persoanelor cu vârstă cuprinsă între 55-64 ani, doar în Suedia se înregistrează un nivel de peste 70% (70,1% în 2010). Un nivel mai mare decât ținta strategică de 50% în 2010 s-a realizat în opt țări: Germania (57,7%), Danemarca (57,6%), Estonia (53,8%), Irlanda (50%), Cipru

(56,8%), Olanda (53,7%), Finlanda (56,2%) și Regatul Unit (57,1%). În schimb, sub valoarea de 50% s-au plasat zece țări, între care și România (41,1%).

La finele perioadei de aplicare, adică anul 2010, s-a dovedit că obiectivul ambițios al UE de a asigura ca 70% dintre cetățenii săi să participe la piața forței de muncă nu a putut fi realizat. Criza globală care a afectat grav economia europeană, urmată de creșterea numărului șomerilor, au îndepărtat UE de la atingerea obiectivului la finele anului 2010. În plus, obiectivul construirii, până la acest orizont de timp, a celei mai competitive și dinamice economii din lume bazată pe cunoaștere nu a fost realizat.

Dinamica nesatisfăcătoare a ratei ocupării în deceniul trecut reflectă problemele dificile cu care se confruntă majoritatea statelor UE în domeniul forței de muncă și pentru asigurarea echilibrului dintre cerere și ofertă pe piața muncii. Aceasta în condițiile în care actualmente aproximativ 16% din populația Uniunii Europene este amenințată de sărăcie. În acest context, UE trebuie să găsească soluții pentru a inversa tendințele în plan economic și social.

În anul 2010 a fost lansată Strategia Europa 2020. Conform acesteia, obiectivul fundamental îl reprezintă crearea mai multor locuri de muncă și asigurarea unor condiții mai bune de viață. Prin această strategie se are în vedere asigurarea unei creșteri inteligente, durabilă și favorabilă incluziunii. În mod concret, există cinci priorități strategice, între care pe prima poziție este înscrisă creșterea ratei de ocupare a populației în vârstă de 20-64 ani de la nivelul de 69% la cel puțin 75%.

Considerându-se unul dintre elementele de bază în viitoarea dezvoltare a economiei UE, creșterea ocupării este totodată strâns legată de celelalte obiective strategice, în special de cele din zona educației și a reducerii sărăciei și excluziunii.

În acord cu specificul economiei naționale, cu potențialul său real de implementare a unor măsuri eficiente pentru atingerea țintelor, în cazul României, comparativ cu valorile la nivel european, țintele sunt mai reduse pentru rata de ocupare (cu cinci puncte procentuale), pentru ponderea în PIB a investițiilor în cercetare-dezvoltare (cu un punct procentual), pentru creșterea eficienței energetice (cu un punct procentual) și pentru rata populației cu vârsta de 30-34 ani absolventă a unei forme de educație terțiară (cu 13,3 puncte procentuale).

Tot sub media europeană se plasează ținta privind reducerea numărului persoanelor cu risc de sărăcie și excluziune socială, cu 1,3 puncte procentuale (cele 580 mii persoane reprezintă în cazul României aproximativ 2,7% din totalul populației, în vreme ce ținta de 20 milioane la nivelul UE echivalează cu aproximativ 4% din totalul populației). În schimb, în cazul ponderii energiei din surse regenerabile în consumul final brut și al ratei părăsirii timpurii a școlii

țintele naționale au valori mai ridicate (cu patru puncte procentuale și respectiv cu 1,3 puncte procentuale).

În prezent, în condițiile crizei economice care încă persistă în Europa, economia românească se confruntă cu probleme serioase în domeniul utilizării forței de muncă, cu o serie de distorsiuni pe piața muncii, care se traduc prin coexistența unui deficit de forță de muncă, în anumite ramuri economice sau zone geografice, cu slaba utilizare a acesteia pe ansamblu.

Rata de ocupare a forței de muncă la nivel național este în continuare scăzută, iar șomajul este semnificativ, deși rata acestuia este mai mică decât media europeană. Din această perspectivă, în viitor programele naționale de reformă și politicile în domeniul forței de muncă în România vor trebui să se axează pe atragerea și menținerea mai multor persoane în muncă, prin preocuparea privind reducerea costurilor nesalariale, prin flexibilizarea dispozițiilor contractuale, prin dezvoltarea sistemului educațional și al formării profesionale și prin sporirea capacității serviciilor publice de ocupare a forței de muncă.

În cadrul programelor de convergență, alături de ridicarea nivelului productivității, creșterea ocupării reprezintă un factor semnificativ. De regulă, sursa principală de date pentru programele de convergență este oferită de statistica conturile naționale, în care populația ocupată este abordată cu metodologia specifică acestora.

Conform datelor din conturile naționale, în anul 2010 populația ocupată s-a majorat cu 1,8% față de anul precedent, în condițiile în care numărul salariaților s-a diminuat cu 0,9%, iar al lucrătorilor pe cont propriu s-a majorat cu 5,7%. În anul 2011, populația ocupată s-a majorat cu 0,4%, iar numărul de salariați cu doar 0,1%.

Conform conturilor naționale, așa cum se prezintă în Programul de convergență 2012-2015, este prognozat faptul că populația ocupată se va majora în această perioadă, în medie cu 0,4% anual, în special, pe baza creșterii numărului de salariați. Productivitatea muncii se va îmbunătăți ca urmare a creșterii mai rapide a produsului intern brut comparativ cu creșterea populației ocupate. Compensația pe salariat se va majora, dar ponderea compensației salariaților în valoarea adăugată brută se va reduce de la circa 42,5% în anul 2011 la 41% în anul 2015. Totodată, rata șomajului, conform metodologiei BIM, se va reduce până la 6,5%, concomitent cu creșterea ratei de ocupare, în special pentru populația din grupa de vârstă 20-64 ani (până la 65%).

Așa cum subliniază Comisia Uniunii Europene, prin mecanismul schițat de către DGECFIN, efectele crizei economico-financiare asupra evoluției PIB potențial depind de situația specifică a fiecărui stat membru. În contextul situației bugetare, a celei de pe piața muncii, dar și a structurii PIB pe latura ofertei, efecte

crizei asupra PIB-ului potențial al României sunt combinate, atât ca nivel, cât și ca rate de creștere pe termen mediu. Pentru a compara estimările PIB potențial înainte și după producerea crizei economico-financiare, s-au luat în considerare valorile estimate de către CNP pentru PIB-ului potențial înainte de criză (prognoza de toamnă 2007).

Conform Programului de convergență, scenariul de prognoză prevede pentru perioada 2013-2015 ritmuri de creștere economică între 3-4%, mai reduse totuși decât în varianta precedentă. Scenariul se bazează pe îmbunătățirea activității în toate sectoarele, cu deosebire în ramurile industriale cu potențial ridicat la export și în sectorul construcțiilor (+3,1% în 2013 și respectiv +3,9% în 2015).

Contribuțiile factorilor la creșterea potențială vor fi distribuite în intervalul 2013-2015 astfel: capitalul +1,6% , +1,7% și respectiv +1,8%, munca va avea o contribuție de +0,3% în 2013 și 2014 și de +0,4% în 2015, iar productivitatea totală a factorilor (PTF) de +0,4%, +0,5% și respectiv +0,6%. Remarcăm menținerea contribuției importante a capitalului la potențialul de creștere economică și majorarea contribuției celorlalți factori. Contribuția capitalului la creșterea potențială este strâns legată de evoluția prognozată a formării brute de capital fix.

Corespunzător creșterii PIB-ului potențial, cel real se prevede a spori cu valori de peste 3,0% (+3,1% în 2013, +3,6% în 2014 și +3,9% în 2015). În structură, în perioada 2013-2015, creșteri semnificative vor înregistra exportul (+5,8%, +7,3% și respectiv +8,7%), importul (+7,7%, +8,6% și respectiv +9,3%), formarea brută de capital fix (+7,4%, +7,5% și respectiv +7,8%) și consumul privat (+3,2% în 2013, +3,6% în 2014 și 2015). Pe ansamblu, contribuția majoră în ritmul PIB-ului o va avea cererea internă (+4,2%, +4,6% și respectiv +4,8%), în vreme ce impactul modificării stocurilor va fi de +0,2% în 2013 și +0,1% pentru ultimii doi ani ai intervalului, în timp ce exportul net va avea contribuții negative.

Pe termen lung, convergența reală presupune reducerea decalajului față de media europeană, în materie de venit pe locuitor, dar și ca structuri economice și în domeniul calității vieții. Pentru România, una din condițiile fundamentale a avansării pe calea convergenței reale este reducerea ponderii agriculturii în economia națională. Odată cu aceasta, decalajul mare dintre ponderea sa în populația ocupată (29,1% în anul 2009 și 30,1% în 2010) și aceea în PIB (6,4% în 2009 și 6,0% în 2010) se va diminua, tinzând pe termen foarte lung spre egalizare.

Conform calculelor noastre, la nivelul anului 2010, reducerea cu doar un punct procentual a ponderii populației ocupate din agricultură în totalul populației ocupate echivala cu un spor al PIB-ului de +1,2% (+1,1% în 2009).

Datele empirice evidențiază, ca regulă generală, faptul că în cazul unor ponderi mari ale agriculturii în populația ocupată, care denotă un nivel general

slab al dezvoltării economice, productivitatea muncii pe persoană în această ramură reprezintă doar o mică fracțiune din nivelul mediu al productivității la nivel național și, invers, la ponderi scăzute ale agriculturii în populația ocupată corespund valori mai mari ale raportului dintre productivitatea în agricultură și cea medie la nivel de țară.

De exemplu, în anul 2009, în România ponderea agriculturii în populația ocupată era de 29,1% (cea mai ridicată valoare din UE), iar productivitatea muncii în această ramură reprezenta doar 20,6% din nivelul mediu al productivității pe ansamblul economiei. În schimb, în același an, în Franța, o țară considerată drept mare putere agricolă la nivel european, în vreme ce ponderea agriculturii în populația ocupată era de doar 2,9%, productivitatea muncii în această ramură reprezenta 69,0% din nivelul mediu al productivității pe ansamblul economiei franceze.

Transferul de populație și de forță de muncă din agricultură presupune investiții majore în această ramură a economiei și în mediul rural, în general, în vederea creșterii randamentului factorilor de producție, ai obținerii unor venituri sigure și stabile, comparabile cu cele din alte ramuri ale economiei, și diminuarea ponderii așa-numitei agriculturi de subsistență. În plus, tranziția spre o agricultură modernă, concomitent cu diminuarea ponderii sale în economia națională, va contribui decisiv la micșorarea oscilațiilor sezoniere, care actualmente afectează dinamica PIB-ului pe parcursul unui an.

Astfel, în România, pe fundalul unei ponderi semnificative în PIB a agriculturii, datorită fluctuațiilor sezoniere există diferențe mari (cele mai mari din UE) între nivelurile trimestriale, ajungând în unii ani ca, de exemplu, PIB-ul din trimestru al patrulea să aibă un nivel dublu față de cel din primul trimestru. La fluctuațiile sezoniere menționate, trebuie precizat că mai contribuie și ramura construcțiilor, dar la mare distanță totuși de agricultură. Aceste fluctuații au un impact semnificativ pe ansamblul economiei afectând pe lângă dinamica PIB-ului, planificarea și exercițiul bugetar în cursul unui an, veniturile unui număr mare de persoane, activitatea de export, pe aceea de transport și ale servicii etc.

Rata de ocupare și caracteristicile pieței muncii în România

În această secțiune, care constituie miezul lucrării, se tratează mai întâi corelația dintre evoluțiile demografice și rata ocupării, insistându-se pe modul cum limitările generate pe latura demografică influențează în mod uneori decisiv structura și dinamica forței de muncă.

O parte substanțială a capitolului este alocată analizei structurii pe ramuri a ocupării și decalajelor de productivitate, care în cazul României sunt uneori de mare amplitudine. Se remarcă încă o dată decalajul în această privință între

agricultură și restul ramurilor, faptul că populația ocupată în această ramură, deși în statistici apare în mod convențional ca fiind activă, în realitate este subocupată. Consecința este o productivitate mult mai scăzută decât media națională înregistrată în această ramură.

În următoarele părți ale capitoului sunt abordate o serie de probleme esențiale pentru dinamica în viitor a ocupării, cum sunt: disfuncțiile de pe piața muncii, decalajele dintre venituri și distribuția acestora, inclusiv în profil regional, corelația cu rata sărăciei, șomajul și rata naturală a șomajului și participarea tinerilor la piața muncii.

Menționăm modelele specifice pe care le-am calibrat pentru cuantificarea pragului sărăciei și respectiv pentru estimarea ratei naturale a șomajului, ceea ce a permis realizarea unor analize și simulări semnificative și extinderea rezultatelor pentru cuantificarea unor indicatori derivați, cum este așa-numitul PIB potențial sau așa-numita productivitate autonomă.

Rata ocupării este puternic influențată de evoluția demografică. La rândul său, dinamica demografică, conform teoriilor existente și evidențelor empirice, este corelată direct cu gradul de dezvoltare economică. Astfel, se poate afirma că evoluția populației unei țări este influențată pe termen lung, atât de fenomenele demografice propriu-zise, cât și de dinamica economică.

În România, numărul total al populației a cunoscut o creștere continuă în perioada 1960-1990, de la 18,4 milioane la 23,2 milioane (în anul 1990 fiind înregistrat de altfel recordul populației la scară istorică). După anul 1990, însă, populația a înregistrat o dinamică accentuat negativă, până la doar 21,4 milioane în 2010. Cele două componente care au generat această dinamică au fost sporul natural și emigrația.

Sporul natural a fost permanent pozitiv între 1960 și 1991, care a fost ultimul an în care s-a înregistrat un spor natural pozitiv (+23,515 mii). Începând cu 1992, sporul natural a devenit negativ, media anuală a diminuării populației pe seama acestuia în intervalul 1992-2010 fiind de -35,678 mii persoane.

Alături de sporul natural negativ, emigrația a constituit principala cauză a reducerii numărului total al populației. Scăderea cu 1,775 milioane a numărului total al populației de la 1 iulie 1990 până la 1 iulie 2010 s-a datorat în proporție de 33,6% sporului natural negativ și în proporție de 66,4% emigrației. Numărul cel mai mare de emigranți s-a înregistrat în anul 1990, respectiv 96,929 mii persoane, iar cel mai mare de imigranți în anul 1998, respectiv 11,907 mii persoane. Este vorba însă doar de emigrația și respectiv imigrația permanente (adică persoanele respective pleacă definitiv din țara de origine, schimbându-și și rezidența).

În România, mai timpuriu decât ar fi presupus nivelul dezvoltării sale economice, s-a înregistrat fenomenul așa-numitei îmbătrâniri demografice. Chiar referindu-ne la un interval istoric relativ scurt, precum cel al ultimelor două decenii, 1990-2010, se remarcă în cazul României tranziția de la o structură demografică caracteristică unei țări cu o populație relativ tânără, în creștere, la una caracteristică unei țări cu o populație afectată de fenomenul îmbătrânirii și în consecință aflată într-un proces de scădere semnificativă. Contribuția principală la accentuarea îmbătrânirii populației după anul 1990 a avut-o migrația externă, știut fiind că în rândul persoanelor emigrate predomină cele active, atât din punct de vedere economic cât și demografic. Aceasta a contribuit decisiv la scăderea numărului de nașteri și a sporului natural al populației. Conform datelor disponibile, între 1990 și 2010 ponderea populației tinere, între 0 și 19 ani, a scăzut dramatic, de la 31,7% în 1990, la 25,7% în 2000 și la 20,8% în 2010, în vreme ce ponderea populației vârstnice, peste 64 ani, s-a majorat de la 10,4% în 1990, la 13,3% în 2000 și la 14,9% în 2010. În aceeași perioadă, ponderea populației active, între 20 și 64 de ani, a crescut de la 57,9% în 1990, la 61,0% în 2000 și la 64,3% în anul 2010.

Pentru perioada de până în 2010, maximul ratei de participare s-a înregistrat în anul 1997, atât în cazul întregii populații de peste 14 ani (66,2%), precum și pentru grupa de populație 20-64 ani (77,7%), concomitent cu cele mai mici rate corespunzătoare de inactivitate (33,8% și respectiv 22,3%). În cazul celorlalte două grupe de vârstă considerate, 15-19 ani și respectiv peste 64 ani, maximul ratei de participare s-a înregistrat în anul 1992 (36,7%) și respectiv în anul 1999 (39,7%), simultan cu ratele minime corespunzătoare de inactivitate (63,3%, în 1992, și respectiv 60,3%, în 1999). Se remarcă, de asemenea, anul 2002, când se înregistrează o scădere abruptă a ratelor de participare și desigur un salt al celor de inactivitate, care coincid cu schimbarea bazei datelor (mai precis, începând cu anul 2002 datele au fost modificate datorită ajustărilor impuse de luarea în considerare a datelor recensământului populației). După acest an, se constată, până la nivelul anului 2010, un proces de relativă aplatizare în cazul tuturor grupelor de vârstă considerate.

Populația ocupată reprezintă componenta principală a forței de muncă sau a populației active, cealaltă componentă fiind reprezentată de șomeri. Pentru două intervale în interiorul cărora datele sunt comparabile, se remarcă o scădere cu 3,5 puncte procentuale în perioada 1997-2001, după care până la nivelul anului 2010 se înregistrează o ușoară creștere (+0,8 puncte procentuale). Din analiza dinamicii ratei de ocupare în cazul populației cu vârsta 20-64, care interesează pentru ținta din Strategia Europa 2020, se constată scădere cu 3,2 puncte procentuale în primul interval de timp și aproape stagnarea în cel de-al doilea. A se nota că sporirea ratei de ocupare în cazul considerării întregii populații între 15 și 64 ani, în perioada

2002-2010, se realizează concomitent cu scăderea cu 470 mii persoane a populației între 15 și 19 ani (-28,2%) și, în consecință, a reducerii semnificative a ponderii sale în totalul populației cu vârsta între 15 și 64 de ani, de la 11,0% la 8,0%.

La nivelul Uniunii Europene, în anul 2010, existau încă diferențe mari între țări în privința ratei de ocupare a populației, aceasta variind între 55,4% (Ungaria) și 74,7% (Olanda). Analizând distribuția ratei de ocupare în cadrul UE, se constată că, în anul 2010, România, având o rată a ocupării de 58,8%, se situează semnificativ sub media europeană (64,2%) și face parte din același grup de țări cu Bulgaria, Grecia, Lituania, Polonia, Slovacia și Spania (grup care devansează doar Italia și Ungaria, plasate pe ultimele două locuri în UE).

În România, reducerea în ultimul deceniu a populației active a influențat în mod negativ dinamica ocupării, exprimată în raport cu populația în vârstă de muncă. Scăderea ratei de ocupare a resurselor de muncă, determinată de reducerea ratei de activitate și, în corelație cu majorarea ratei de pensionare, conduce la creșterea gradului de dependență economică a populației. În cazul României, rata de participare și rata de ocupare diferă în funcție de mediul de rezidență și de sex.

Pe baza datelor publicate de INS pentru perioada 2000-2010 se constată permanetizarea tendinței de reducere atât a participării populației la forța de muncă, cât și a ratei ocupării, fenomen corelat cu evoluția contextului economico-social din România, dar și a celui internațional. Scăderea, în cifre absolute, a fost de 1318 mii de persoane pentru populația activă și respectiv de 1268 mii persoane pentru populația ocupată, datorându-se în principal reducerii participării populației feminine la activitățile economice. Totodată, se constată reducerea mai accentuată a populației active și a celei ocupate din mediul rural, comparativ cu mediul urban.

Prin prisma criteriilor Strategiei Europa 2020, se observă în cazul României o serie de diferențe față de media Uniunii Europene în privința ratelor de ocupare a forței de muncă în perioada 2000-2010. Astfel, în cazul grupei predominante în forța de muncă, adică populația matură cu vârsta între 25 și 54 de ani, rata de ocupare în România a fost superioară mediei europene în primii trei ani ai intervalului considerat (+2,5 puncte procentuale în anul 2000 și +0,4 puncte procentuale în 2010) și inferioară acesteia după anul 2003 (-3,3 puncte procentuale în 2003 și -4,5 puncte procentuale în 2010). În cazul grupei de vârstă 55-64 ani, situația s-a inversat dramatic în perioada analizată (de la un decalaj de +13,1 puncte procentuale în favoarea României, în anul 2000, la -3,4 puncte procentuale în anul 2010). În cazul populației tinere, grupa de vârstă 15-24 ani, permanent rata de ocupare s-a plasat sub nivelul mediei europene, cu o agravare a situației spre sfârșitul perioadei analizate (-3,6 puncte procentuale în anul 2000 și -10,7 puncte procentuale în 2010).

Creșterea ratei de ocupare reprezintă unul dintre obiectivele de bază ale Strategiei Europa 2020, acesta fiind în concordanță cu obiectivul convergenței pe termen mediu și lung. De altfel, există demonstrate empiric o serie de corelații la nivelul Uniunii Europene, între structura economică și rata de ocupare. Astfel, în anul 2009, coeficientul de corelație dintre ponderea sectorului serviciilor în forța de muncă și rata de ocupare a populației pe total era de +0,223, cel dintre ponderea industriei în forța de muncă și rata de ocupare de -0,217, iar cel dintre ponderea agriculturii în forța de muncă și rata de ocupare de -0,140.

Pentru a înțelege mai bine dinamica structurii pe ramuri și decalajele de productivitate în România, țară aflată în plin proces de adâncire a integrării în UE și de realizare a convergenței, considerăm utilă tratarea problematicii mai întâi în context european.

În prezent, România, cu toate eforturile depuse se află încă mult în urma mediei europene, în ceea ce privește nivelul dezvoltării economico-sociale, în general și al productivității muncii naționale. Una dintre cauzele fundamentale, la nivel macroeconomic, o reprezintă decalajele încă foarte mari care separă România în plan structural de situația din țările avansate și față de media europeană la o serie de indicatori de performanță. În primul rând ne referim la distribuția forței de muncă pe cele trei mari sectoare din economie.

Dacă în cazul industriei ponderea ocupării este apropiată de aceea medie pe plan european, discrepanțele majore sunt în cazul agriculturii și respectiv al serviciilor. Agricultură, după cum se observă este supradimensionată în cazul României în privința populației ocupate pe care o deține, în detrimentul sectorului serviciilor. Aceasta, în condițiile în care se cunoaște că într-o economie modernă, bine articulată, agricultura și-a restrâns proporția în raport cu celelalte ramuri. Tocmai, în epoca modernă, creșterea impresionantă a randamentelor în agricultură, pe seama aplicațiilor științei și tehnologiei, a permis eliberarea de forță de muncă pentru alte domenii de activitate, concomitent cu sporirea veniturilor celor rămași pentru munca în agricultură. Creșterea rapidă a productivității muncii în agricultura din țările dezvoltate a condus la apropierea semnificativă a nivelului său de cel din alte ramuri de activitate.

De maximă importanță pentru modificările structurale care se vor produce în viitor în forța de muncă este tendința de reducere a decalajelor de productivitate între sectoare și ramuri economice. Pe baza datelor disponibile, se observă, în context european, nivelul extrem de scăzut al productivității muncii din agricultură în cazul României, care în anul 2009, de exemplu, era de aproape trei ori mai mic decât în Bulgaria, 3,1 mii euro pe persoană față de 9,1 mii euro (de altfel, această țară, din acest punct de vedere, se plasa pe poziția 21 în cadrul UE, devansând, în afară de România, țări precum Polonia, Portugalia, Letonia,

Slovenia și Lituania). În schimb, în cazul productivității medii din industrie și respectiv din sectorul serviciilor, România devansa, în anul 2009, Bulgaria și Letonia (17,8 mii euro pe persoană, față de doar 9,4 mii euro în Bulgaria și 16,0 mii euro în Letonia) și respectiv doar Bulgaria (16,0 mii euro față de 11,7 mii euro în Bulgaria).

În cazul României, pe fondul unui nivel mediu foarte scăzut al productivității, comparativ cu situația din UE (de aproximativ 1,5-2 ori mai mic față de celelalte țări foste comuniste, cu excepția Bulgariei, și de 2,5-6,5 ori mai mic față de țările occidentale, cu excepția Luxemburgului), se constată diferența impresionantă dintre agricultură (unde productivitatea reprezintă doar 24,1% din nivelul mediu național), pe de o parte, și industrie și servicii (unde productivitatea reprezintă 139,5% și respectiv 125,0% din media națională), pe de altă parte.

Se remarcă ponderea ridicată a forței de muncă vârstnice în cazul agriculturii, unde cei peste 45 de ani reprezintă mai mult de 50% din total (față de 36,7% la nivel național), iar persoanele de peste 64 de ani aproape 15% (față de 4,5% media pe țară). Practic, aproape întreaga populație ocupată de peste 64 ani (98,3%) activează în agricultură. Forța de muncă tânără (15-64 ani) este bine reprezentată în ramurile Hoteluri și restaurante (15,0%), Alte activități ale economiei naționale (10,5%), Comerț (10,3%), Agricultură (10,2%), Activități de servicii administrative (9,4%), Construcții (9,0%), Informații și comunicații (8,9%), Activități de spectacole, culturale și recreative (8,5%) și Intermedieri financiare și asigurări (8,2%), în care este depășită media la nivel național (7,8%).

Pe fundalul reducerii numărului populației ocupate civile (cu 376 mii persoane), se constată, în mod oarecum surprinzător, ca o consecință a crizei, sporirea cu 1,6 puncte procentuale a ponderii agriculturii în populația ocupată civilă (de la 27,5% la 29,1%) și reducerea îndeosebi a ponderii industriei (-1,9 puncte procentuale) și construcțiilor (-0,4 puncte procentuale).

În agricultură, după cum se cunoaște, salariații (având un venit mediu lunar apropiat de media națională) reprezintă doar în jur de 5% (5,2% în 2010) din populația ocupată, ponderi semnificative având însă lucrătorii pe cont propriu (52,9% în 2010) și lucrătorii familiari neremunerați (41,6% în 2010), ale căror venituri sunt cu mult sub media veniturilor salariale.

În cadrul industriei (unde ponderea salariaților este de peste 97%), reducerea cea mai severă, în perioada 2008-2010, a înregistrat-o ramura prelucrătoare (-1,7 puncte procentuale), ceea ce reprezintă un semnal negativ pe ansamblul economiei, aceasta fiind în trecut unul dintre motoarele trecerii spre noua economie și unul din factorii creșterii (știut fiind că de regulă productivitatea specifică în industria prelucrătoare este peste media națională).

Femeile sunt preponderente în forța de muncă ocupată în Sănătate (79,5%), Învățământ (75,1%), Intermedieri financiare și asigurări (66,8%), Alte activități ale economiei naționale (61,9%), Hoteluri și restaurante (59,7%), Comerț (54,8%), Activități de spectacole, culturale și recreative (53,2%) și Activități profesionale, științifice și tehnice (53,0%).

În ceea ce privește structura populației ocupate pe ramuri și după statutul profesional, se remarcă ponderea nesemnificativă a salariaților în agricultură (5,2%), comparativ cu media națională (65,6%). Lucrătorii pe cont propriu împreună cu cei familiali neremunerați au ponderi semnificative, în afară de Agricultură (94,5%), în ramurile Alte activități ale economiei naționale (34,3%) și Construcții (26,4%), iar patronii sunt cel mai bine reprezentați în ramurile Comerț (4,7%), Tranzacții imobiliare (3,6%), Activități profesionale, științifice și tehnice (3,0%), Hoteluri și restaurante (2,9%), Alte activități ale economiei naționale (2,5%) Construcții și Informații și comunicații (2,0%) și în Activități de spectacole, culturale și recreative (1,6%).

În anul 2009, salariații reprezentau 67,2% din populația ocupată, iar în 2010 doar 65,3%. În cadrul acestora ponderea cea mai mare o deținea Industria prelucrătoare (27,5% și respectiv 26,4%), urmată de Comerț (16,4% și respectiv 16,5%) și de Construcții (8,9% și respectiv 8,3%). Salariații bugetari, atât în 2009 cât și în 2010 se regăseau în ramurile Administrație publică și apărare, Învățământ, Sănătate și asistență socială și Activități de spectacole culturale, al căror total reprezenta în jur de 21% din numărul total al salariaților din România.

În mod curent, pentru analizele economice se folosesc datele publicate lunar de INS sub forma Buletinului Statistic Lunar, a cărei metodologie în cazul salariaților diferă de aceea folosită în Ancheta în gospodărie. Conform acesteia, pe termen lung, în perioada ianuarie 2000 – decembrie 2011 numărul salariaților s-a diminuat de la 4454,1 mii persoane la 4172,1 mii persoane. Cele mai mari sporuri s-au înregistrat începând cu anul 2005, atingându-se un maxim de 4834,6 mii la finele lunii septembrie 2008, după care, odată cu instalarea crizei în România, s-au operat reduceri masive de personal, îndeosebi în sectorul privat în prima perioadă de după debutul crizei, iar ulterior și în sectorul public.

În ultimii trei ani, pe fondul reducerii generale a numărului de salariați, de la 4738,6 mii, în decembrie 2008, la 4172,1 mii, în decembrie 2011, în toate ramurile economice (cu excepția ramurii Activități de servicii administrative) s-a înregistrat un recul. În valori absolute, reducerile cele mai mari ale numărului de salariați s-au înregistrat în Industrie (-256,9 mii, din care în Industria prelucrătoare -221,6 mii și în Industria extractivă -20,7 mii), Construcții (-91,1 mii), Comerț (-69,7 mii), Învățământ (-36,7 mii), Sănătate (-34,4 mii), Transport (-34,2 mii), Administrație publică (-21,0 mii) etc.

Referitor la productivitatea muncii, cu toate că, între 2007 și 2009, în cazul agriculturii raportul față de media națională s-a îmbunătățit (+3,5 puncte procentuale), totuși persistă încă un decalaj imens față de celelalte ramuri ale economiei, productivitatea forței de muncă din această ramură reprezentând doar un sfert din nivelul mediu al productivității. Se remarcă totodată supradimensionarea nivelului productivității în grupa de ramuri Intermedieri financiare și tranzacții imobiliare.

Într-o accepțiune largă, disfuncțiile pe piața muncii au la bază necorelarea cererii de muncă cu oferta. Structura diferită la un moment dat între structura celor două componente ale echilibrului generează tensiuni pe piața muncii, conducând în final la ineficiență, fie în utilizarea capitalului fie în aceea a muncii. Principala consecință a disfuncțiilor de pe piața muncii o reprezintă șomajul. Problema este însă mult mai complexă, acesta fiind doar un rezultat al dezechilibrelor.

În România, în mod distinct față de situația din celelalte țări membre ale UE, mai există o consecință majoră a disfuncțiilor de pe piața muncii, anume existența în agricultură a unui număr foarte mare de persoane având statutul de lucrători pe cont propriu și respectiv de lucrători familiali neremunerați. În realitate, aceștia fiind ocupați doar parțial sau chiar informal (dovadă stau veniturile foarte scăzute cu care sunt înregistrați oficial, aproape de sau sub pragul sărăciei) și nefiind adaptați sau mobili în raport cu condițiile actuale de pe piața muncii din România, ar trebui practic excluși din forța de muncă și eventual încadrați într-o categorie specială de „șomaj” sau oricum de „neocupare”. Ei, însă, prin statutul lor profesional care li se atribuie în mod oficial și nefiind îndreptățiți legal la ajutorul de șomaj, sunt totuși încadrați în mod convențional în sistemul statistic la categoria populație ocupată.

Se poate întâmpla ca, într-o anumită perioadă, în anumite zone din economie, cererea de muncă să crească rapid și să necesite o structură care nu poate fi acoperită de oferta de muncă existentă. În acest caz, creșterea producției este limitată de către oferta la nivel local sau chiar național, cu consecințele care decurg. Această situație poate fi considerată drept una de subofertă de muncă.

De asemenea, există frecvent situații, mai ales în perioadele de criză, când, în anumite zone din economie, oferta de muncă nu își găsește plasament, volumul și structura cererii fiind necorespunzătoare. În acest caz, creșterea ocupării este aceea care este limitată de către cerere la nivel local sau chiar național, cu efectele rezultate. De această dată, situația poate fi considerată drept una de supraofertă de muncă.

Conform celor două cazuri teoretice, dar care se întâlnesc frecvent în realitate, soluțiile pot veni simultan din două direcții, fie de pe latura ofertei, prin promovarea unor politici și măsuri de creștere a mobilității forței de muncă, a

adaptabilității și flexibilizării acesteia la dinamica cererii, fie de pe latura cererii, prin promovarea de politici și măsuri de atragere și stimulare a investițiilor în domenii care să valorifice resursele de forță de muncă existente, la un moment dat, într-o anumită zonă geografică.

Din cele prezentate, rezultă, pentru decidenți, necesitatea asigurării unei mobilități înalte, atât în cazul capitalului cât și în cel al muncii. În Europa, una dintre soluții a reprezentat-o tocmai crearea și apoi extinderea Uniunii Europene. Nu întâmplător, Uniunea Europeană se fundamentează pe libera circulație a bunurilor, capitalurilor și persoanelor. La început, în cadrul UE, s-a asigurat libera circulație a bunurilor. Au urmat liberalizarea circulației capitalurilor și în final a forței de muncă. Liberalizarea celei din urmă a întâmpinat din partea unor state vestice reacții de protecție a utilizării forței de muncă autohtone în fața potențialelor valuri de emigranți activi din punct de vedere economic din est. Actualmente, se poate deduce că tocmai presiunea forței de muncă venită din afară pe piața muncii din statele UE, coroborată cu efectele imprevizibile ale unor valuri migratorii mari, a făcut ca ocuparea populației în statele membre și la nivel comunitar să devină prioritatea numărul unu în cadrul Strategiei Europa 2020.

Pentru a înțelege mai bine problematica legată de disfuncțiile pe piața muncii în România, demersul nostru pornește de la contextul european.

La nivel macroeconomic, printre variabilele esențiale de la care se pornește în studierea problematicilor legate de disfuncțiile pe piața muncii, de mobilitatea forței de muncă și a flexibilității acesteia, se numără nivelul dezvoltării economice, ocuparea forței de muncă și productivitatea muncii. Din analiza distribuțiilor în spațiul european ale PIB-ului pe locuitor și productivității medii a muncii, se observă că cele două distribuții sunt foarte asemănătoare (de altfel, coeficientul de corelație dintre y și w era în anul 2009 de +0,989).

Având în vedere informațiile referitoare la emigrația forței de muncă și ținând seama de distribuțiile prezentate, se poate afirma că în cadrul Uniunii Europene mobilitatea forței de muncă, pe lângă restricțiile și specificul legislațiilor naționale în domeniul muncii, este influențată în mod decisiv de nivelul PIB-ului pe locuitor, ca măsură a gradului general de dezvoltare economico-socială, și în special de acela al productivității muncii, care la rândul său se reflectă în salariul mediu pe persoană sau unitate de timp.

Dacă în cazul capitalului mobilitatea este dictată de rata profitului sau de randamentul capitalului, în cazul muncii, aceasta este decisiv influențată de nivelul productivității și în ultimă instanță de nivelul mediu al câștigului salarial.

Teoria economică spune că pe termen lung migrația factorilor de producție ar trebui să conducă la egalizare, atât a ratei profitului, cât și a productivității muncii, respectiv a salariului mediu. Tendința spre egalizare ar avansa mai întâi în

cadru național, între ramurile economice și respectiv între regiuni, iar apoi, conform programelor de convergență din UE, între statele membre. Trebuie precizat că acest proces al egalizării necesită un timp îndelungat, fiind necesară o întreagă perioadă istorică până la realizarea sa, iar crizele, precum aceea globală actuală, pot produce serioase întârzieri în avansarea pe calea convergenței economice.

În condițiile economiei moderne, mobilitatea forței de muncă reprezintă una dintre condițiile de bază ale dezvoltării. Ea este dictată de criteriul eficienței, forța de muncă orientându-se către ramurile sau zonele geografice mai productive, în care în mod evident și salariile, veniturile în general, sunt mai ridicate. Mobilitatea este însă restricționată de gradul de flexibilitate a pieței muncii, precum și de o serie de alte condiții specifice.

Conform teoriei și practicii economice, capitalul, având tendința de a migra spre ramurile și regiunile mai profitabile, atrage după sine o forță de muncă care în timp va obține venituri sporite. În schimb, în ramurile sau regiunile aflate în regres, capitalurile se retrag, șomajul crește și forța de muncă migrează.

În perioadele de criză, cum este cea actuală, apare o discrepanță semnificativă între dorința (potențialul) de căutare a unor noi oportunități de muncă și de venituri de către forța de muncă și posibilitățile (capacitatea) de absorbție (acoperire) a acestei cereri în creștere. În astfel de perioade apar tensiuni majore pe piața muncii, mobilitatea forței de muncă fiind uneori dramatic îngrădită.

Tensiunile pot apărea pe multiple planuri: între șomeri și cei angajați, între forța de muncă tânără care-și caută un loc de muncă și cei aflați în prag de pensionare, între emigranți și forța de muncă autohtonă, între cei bine calificați, bine remunerați, și cei cu slabă calificare, care sunt retribuiți modest etc. În aceste condiții, concurența devine acerbă pe piața muncii, iar angajatorii pot profita prin diminuarea uneori exagerată a costului muncii, inclusiv prin reducerea fondurilor alocate recalificării sau pentru ridicarea nivelului de pregătire și competență al personalului.

La nivelul Europei, în ultimii ani, dezbaterile privind concentrarea simultană atât pe flexibilitatea pe piața muncii cât și pe securitatea muncii, privită din toate unghiurile (așa-numita flexisecuritate sau *flexicurity*, în engleză) sunt permanent pe agenda de lucru a angajaților și sindicatelor, dar și ale politicianilor și opiniei publice, ceea ce se așteaptă a avea un impact major asupra politicilor sociale.

În general, în România au fost întreprinse o serie de măsuri inițiale în ceea ce privește aspectele specifice politicii de ocupare a forței de muncă, dar nu există deocamdată o abordare globală coerentă sau o integrare susținută a politicilor în

materie de educație și ocupare a forței de muncă. În contextul Strategiei Europa 2020, vor fi necesare acțiuni mai viguroase pentru a îmbunătăți perspectivele de angajare a grupurilor vulnerabile (precum tinerii, lucrătorii în vârstă, romii), prin ridicarea nivelului de instrucție și de calificare, atât în cazul lucrătorilor actuali cât și a viitorilor angajați, prin folosirea unui sistem de stimulente pentru muncă și pentru restrângerea muncii nedeclarate. Doar prelungirea vieții active și reducerea numărului celor care solicită pensionarea anticipată vor putea contribui semnificativ în viitor atât la sustenabilitatea sistemului de pensii, cât și la sporirea ofertei de muncă.

Esențială pentru modificările structurale care se vor produce în viitor în forța de muncă este tendința de reducere a decalajelor de productivitate între sectoare și ramuri economice, aceasta conducând automat la atenuarea disfuncțiilor pe piața muncii. În România, în ultima perioadă, pe fondul întâzierii relansării economice în Uniunea Europeană, s-au înregistrat, în materie de mobilitate a forței de muncă și a flexibilizării pieței muncii, unele evoluții negative.

Faptul că în toată perioada tranziției, dar și după aderarea la UE, nu s-a reușit la un nivel satisfăcător transferul spre alte ramuri a forței de muncă din mediul rural are în prezent consecințe nefaste. În vreme ce actualmente în agricultură este ocupată aproape 30% din forța de muncă, la sfârșitul anului 2011, ponderea sa în numărul total al salariaților era de doar 2%. Aceasta este consecința faptului că, în România, în agricultură structura populației ocupate după statutul profesional este complet diferită de aceea a celorlalte ramuri ale economiei naționale.

Într-adevăr, se poate spune că populația ocupată în agricultură este îmbătrânită, ponderea persoanelor în vârstă de peste 54 de ani în populația ocupată din această ramură fiind de 33,6%, în anul 2010. În același timp însă, o proporție de 27,9% era constituită din forță de muncă tânără, sub 35 de ani, care, după cum se cunoaște, având un nivel scăzut de educație și calificare, deci slabe posibilități de adaptare la cerințele pieței, nu vor putea spera în viitor la migrația spre alte activități, fiind practic captivi. De altfel, pe ansamblul ramurii, productivitatea pe o persoană reprezintă doar aproximativ un sfert din media națională. Urmarea este că o mare parte a populației din mediul rural realizează venituri la limita unui trai decent. Fără investiții care să ofere alternative de muncă populației din mediul rural, condiții mai bune trai și pentru o viață civilizată, cu certitudine situația se va agrava în viitor.

Există numeroase alte disfuncții pe piața muncii în România. Unele sunt mai vechi, fiind amplificate în perioada de criză, altele au fost generate de aceasta. Noul cod al muncii, care introduce unele prevederi ce vizează flexibilizarea pieței

muncii se pare că nu a generat efecte majore, cel puțin în perioada crizei. Cauzele disfuncțiilor par a fi mai complexe, ținând de comportamentul agenților economici, de conservatorismul venit din unele tradiții la care se renunță cu greu, de rapiditatea adoptării unor metode și tehnici moderne de reglementare pe piața muncii, de fermitatea aplicării acestora etc.

Criza a generat, din rațiuni ce pot fi justificate din punct de vedere bugetar, noi disfuncții, cum sunt cele reprezentate de măsurile privind blocarea angajărilor în sectorul public, de restrângerea cumulului și a convențiilor civile, de modificarea regimului drepturilor de autor, de trimiterea în pensie a celor care ating limita de vârstă, de modificarea plafonului de impozitare pentru microîntreprinderi etc. Totuși, experiența acumulată până în prezent arată că este necesară asigurarea unui echilibru, desigur dinamic, între măsurile care protejează bugetul (care de regulă sunt măsuri cu efect pe termen scurt) și cele care stimulează mobilitatea și flexibilizarea pe piața muncii, eliminarea disfuncțiilor de pe această piață (care în general au efecte pe termen mediu și lung).

Alături de alți factori, mobilitatea și flexibilizarea forței de muncă este influențată în mod semnificativ de nivelul veniturilor din muncă, acestea fiind la baza nivelului de trai al persoanelor ocupate. La rândul lor, veniturile din muncă îmbracă mai multe forme, dar cele mai importante provin din salarii. Nivelul acestora este permanent în dinamică, funcție de numeroși factori asupra cărora nu insistăm acum.

Între ramuri există diferențe semnificative, în România. Salarii lunare mai mari decât media națională se înregistrează în ramurile Intermedieri financiare și asigurări, Informații și comunicații, Producția și furnizarea de energie, Industrie extractivă, Activități profesionale, științifice și tehnice, Administrație publică și apărare, Transport și depozitare și Tranzacții imobiliare, iar mai mici în Hoteluri și restaurante, Alte activități de servicii, Activități de servicii administrative, Activități de spectacole, culturale și recreative, Agricultură, Sănătate, Învățământ, Construcții, Comerț, Industrie prelucrătoare și Distribuția apei.

Comparând ramurile se constată că raportul dintre cel mai mare salariu mediu și cel mai mic era în decembrie 2011 de 4,4 la 1, atât pentru salariul brut cât și pentru cel net. În ultimă instanță, însă, salariații sunt interesați doar de ceea ce încasează efectiv pentru munca lucrată. În această privință, se observă existența unor discrepanțe mari între ramuri, diferența dintre cele două categorii, ca pondere în salariul brut, variind de la 15% în ramura Hoteluri și restaurante până la aproape 70% în Intermedieri financiare și asigurări. La nivel național, ecartul mediu între salariul brut și net reprezintă 27,4%.

Analiza distribuției salariilor brute și nete pe sexe evidențiază existența încă a unor diferențe semnificative. În cazul tuturor ramurilor (doar cu excepția

uneia), câștigul salarial nominal, atât cel brut cât și cel net, este mai mare pentru bărbați. Excepția o constituie ramura Administrație publică și apărare, asigurări sociale din sistemul public, în care salariile lunare sunt mai mari pentru femei comparativ cu cele ale bărbaților.

Ca regulă generală, distribuția salariaților după nivelul salariilor brute realizate se caracterizează prin frecvența mare a salariaților cuprinși în grupele cu salarii mici. De exemplu, în luna octombrie 2010, pe ansamblu, numărul persoanelor cu salarii de până la 1500 lei (deci salarii scăzute, sub salariu mediu brut pe economie) reprezenta 61,8% din totalul salariaților. În cazul bărbaților, persoanele din această grupă de salarii brute (deci care realizau salarii de până la 1.500 lei) reprezentau 58,4% din numărul total al salariaților bărbați, în vreme ce în cazul femeilor această pondere era de 65,7%, deci un ecart de -7,3 puncte procentuale. Începând însă cu grupa de salarii brute 1.501-2.000 lei (deci pentru grupele cu salarii mai ridicate), se constată că ecartul dintre sexe devine favorabil bărbaților. Corespunzător, pentru totalul salariilor de peste 1.500 lei, diferența de puncte procentuale între bărbați și femei este de această dată de +7,3 puncte procentuale.

Mobilitatea forței de muncă este influențată, pe lângă diferențele dintre ramuri, în ceea ce privește salariile, productivitatea, condițiile de muncă etc. și de acelea existente în profil teritorial, pe regiuni, județe și localități. Unul dintre factori îl reprezintă distribuția pe regiuni câștigului salarial brut și a celui net.

Pentru anul 2010, pe baza analizei datelor, se observă discrepanțele între regiuni, în special faptul că nivelul câștigului salarial în regiunea București-Ilfov este cu aproximativ 40% mai mare decât media pe țară, iar față de regiunea cu cel mai mic salariu, respectiv regiunea Nord-Vest, cu aproape 70%.

Totodată, în cazul analizei pe regiuni a distribuției salariului mediu lunar pe persoană, se constată diferențe între cele două categorii de salarii. De această dată însă, conform datelor disponibile, ecartul dintre salariul brut și cel net este în toate regiunile (cu excepția regiunii București-Ilfov) în jur de 20% (între 19,0% în regiunea Nord-Vest și 21,6% în regiunile Sud-Muntenia și Sud-Vest Oltenia). Se remarcă proporția foarte ridicată, 33,4%, comparativ cu media națională, de doar 23,1%, a ecartului dintre venitul brut și cel net înregistrate în anul 2010.

Creșterea economică are un impact major asupra nivelului veniturilor și respectiv asupra distribuției între diversele grupe de gospodării ale populației (decile, de exemplu), dar nu într-un mod direct. Există câteva mecanisme de transmisie a impactului evoluției economice generale, exprimată de regulă prin ritmul modificării PIB-ului, pe latura veniturilor, inclusiv prin considerarea întâzierilor inerente (așa-numitul fenomen *lag*, în engleză). Demersul nostru este dedicat identificării diferențelor în privința venitului între diversele grupe ale

populației și în profil regional, în perioada ultimilor ani, analizării modului în care diferențele au evoluat, îndeosebi pe măsură ce criza economică globală a afectat România, precum și a impactului pe latura sărăciei.

Pe măsura creșterii economice, venitul populației sporește, însă de regulă nu proporțional pentru toate grupele. Ideal, pentru realizarea unei convergențe a veniturilor la nivel național, ar trebui ca veniturile să crească mai rapid în cazul grupurilor mai sărace ale populației decât în cel al populației bogate. Pentru a verifica dacă în ultima perioadă s-a înregistrat o apropiere între venituri sau din contră dacă s-au amplificat discrepanțele, am analizat datele pentru perioada 2005-2010 privind distribuția pe decile ale venitului total pe persoană, intervalele de venit fiind exprimate în prețurile lunii ianuarie a fiecărui an.

Conform datelor calculate de noi, în perioada considerată venitul mediu lunar pe o persoană în gospodăriile populației, exprimat în prețuri constante (ale anului 2005), a crescut de la aproximativ 413 lei la 589 lei (+42,8%). În cazul exprimării în euro, creșterea a fost de 75 euro (+65,9%), datorându-se într-o măsură semnificativă și pe seama aprecierii monedei naționale în perioada analizată (+16,2%).

Cu toate că ponderea populației din primele cele mai sărace decile (decilele 1-4) a crescut de la 44,7% în 2005 la 47,2% în 2010 (dacă se consideră primele cinci decile, creșterea a fost de la 54,7% la 57,0%), totuși, pe ansamblu, se constată o oarecare tendință de atenuare a polarizării, reflectată de faptul că venitul mediu lunar în decilele 1-4, raportat la media națională, s-a majorat de la 54,6% în 2005 la 55,9% în 2010 (dacă se consideră decilele 1-5, creșterea a fost de la 59,6% la 61,6%). Dramatică este situația persoanelor din decila cea mai săracă, D1, a căror pondere a crescut de la 13,5% în 2005 la 14,7% în 2010, concomitent cu reducerea venitului lor mediu, raportat la media națională, de la 35,9% în 2005 la 35,3% în 2010. Un fapt pozitiv, prin prisma reducerii discrepanțelor în materie de venit, îl reprezintă diminuarea venitului mediu din decila cea mai bogată, D10, raportat la media națională, de la 278,9% în 2005 la 259,8% în 2010.

În statistică, de regulă în ultima vreme, se stabilește pragul sărăciei, în lei lunar pe adult echivalent (la prețurile din ianuarie, anul respectiv) pornindu-se de la mediana veniturilor disponibile pe adult echivalent (inclusiv consumul din resurse proprii). Mediana se determină numai pe total populație și este agreată mai mult decât media deoarece se consideră că nu este afectată de influența valorilor extreme ale distribuției.

În ceea ce ne privește, nedispunând de baza de date completă de date a statisticii oficiale, pentru simularea distribuției veniturilor am utilizat o procedură

proprie, pornind de la o funcție lognormală, estimată de noi, pe baza datelor publicate disponibile pentru perioada 2005-2010.

Conform ultimelor estimări oficiale, pragul sărăciei, în lei lunar pe adult echivalent, a fost de 104,32 lei în anul 2001, de 263,21 lei în anul 2005, de 459,33 lei în anul 2008, de 512,45 lei în anul 2009 și 503,51 lei în anul 2010. În cazul considerării ca prag al sărăciei 60% din nivelul mediu al venitului lunar pe persoană, în prețurile curente, se poate observa, pe baza metodologiei folosită de noi, majorarea acestuia, de la 247,52 lei în 2005 la 477,13 lei în 2010. Menționăm că pentru ceilalți ani din perioada analizată, pragurile sărăciei estimate de noi, în prețuri curente, au fost de 283,95 lei în 2006, 346,61 lei în 2007, 438,90 lei în 2008 și 478,37 lei în 2009. Se poate observa că aceste valori sunt apropiate de cele estimate de statistica oficială, abaterile fiind în cazul estimărilor noastre de -6,0% în 2005, -4,4% în 2008, -6,7% în 2009 și -5,2% în 2010.

Din analiza datelor pe regiuni, se observă că dinamica cea mai rapidă s-a înregistrat în regiunea Sud-Muntenia, iar cea mai lentă în regiunea Centru. Se remarcă de asemenea, diferența foarte mare care separă regiunea capitalei țării de restul regiunilor.

Șomajul, într-o accepțiune generală poate fi considerat una din disfuncțiile majore ale pieței muncii. Nu este întotdeauna așa. Șomajul, într-o economie modernă, își are locul său. Problemele principale sunt legate de dimensiunea sa, de distribuția sa în grupele de populație, de persistența sa în cazul unei persoane sau a unui grup de persoane, de cât de mare ar trebui să fie indemnizația de șomaj în raport cu salariul și pe ce perioadă ar trebui acordată etc.

La nivelul întregii Uniuni Europene, în anul 2010 existau înregistrați peste 23 milioane de șomeri, reprezentând aproximativ 9,7% din forța de muncă, comparativ cu 17 milioane șomeri, respectiv 7,2% din forța de muncă, în anul 2007, an premergător crizei.

Pentru 2010, se observă că ratele mici ale șomajului predomină în centru Europei, unde există state cu rate sub media europeană, precum Austria (4,4%), Olanda și Luxemburg (4,5%), Germania, Cehia și Danemarca (7,1%, 7,3% și respectiv 7,4%), etc. În zonele sud-vestice și estice, predomină ratele mari, unde sunt țări ce înregistrează rate peste media europeană, precum țările baltice (având rate de peste 16%), Slovacia (14,4%), Grecia (12,6%), Ungaria (11,2%), Spania, care deține recordul (20,1%), Portugalia (12%).

Pe sexe, rata șomajului în rândul femeilor o devansează de puțin pe cea în cazul bărbaților (10,4%, față de 10%), recordul la femei deținându-l tot Spania (20,5%), urmată de Grecia (16,2%), țările baltice (cu peste 14%), Slovacia (14,6%), Portugalia (12,2%) și Ungaria (10,7%). România, cu o rată a șomajului

pe total de 7,3 (7,9% la bărbați și 6,5% la femei) ocupa în 2010 locul 17 în UE (locul 20 la femei și 17 la bărbați).

În perioada 2000-2010, dinamica ratei șomajului BIM în România a oscilat între un minim de 5,8% (în anul 2008) și un maxim de 8,4% în 2002. Pe medii de rezidență, rata șomajului a fost mai ridicată în rândul populației din mediul urban (8,9% în 2002, 9,0% în 2004 și 7,9% în 2010), iar pe sexe, aceasta a fost mai mare în cadrul populației masculine (11,2% în 2003 și 9,1% în 2010). În mediul rural rata șomajului a avut cel mai mic nivel (4,7%) în 2008 și cel mai înalt nivel (7,7%) în anul 2002. Șomajul în rândul populației feminine a avut cel mai mic nivel în anul 2000 (3,1%) și cel mai ridicat nivel (6,2%) în 2004.

În ultimele decenii, au existat în literatura de profil numeroase încercări de a estima ciclurile din economie la nivel agregat pornindu-se de la așa-numita rată naturală a șomajului sau, în terminologia anglo-saxonă, NAIRU (de la prescurtarea denumirii sale complete *Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment*). Rata naturală este concepută ca reflectând cât de bine piața muncii pune în relație lucrătorii și locurile de muncă. Ea este, de exemplu, alterată de schimbările de ordin demografic sau de instituțiile care reglementează piața muncii și este presupusă ca având o dinamică lentă. În contrast, șocurile pe latura ofertei reflectă perturbații care afectează procesul normal al inflației, precum aceea cauzată de un embargo petrolier sau o modificare dramatică a cursului de schimb al monedelor. Șocul ofertei este conceput ca prezentând într-o mai mare măsură variații cu frecvență înaltă decât rata naturală a șomajului.

Validitatea teoriilor histerensis continuă să fie subiect al multor dezbateri. În ciuda disputelor, conceptul NAIRU rămâne unul valid. În orice moment, va exista o rată a șomajului consistentă cu inflația stabilă, care poate fi denumit NAIRU. Teoriile histerensis oferă doar motive pentru luarea în considerare a posibilității modificării nivelului NAIRU de-a lungul timpului. De altfel, după cum am arătat anterior, există numeroase alte motive care ne fac să considerăm realistă ipoteza că NAIRU nu va fi o simplă constantă.

În cazul aplicării pe datele anuale pentru economia românească în perioada 2000-2010 (folosind pentru inflație deflatorul PIB, iar pentru șomaj șomajul BIM), am obținut pentru rata naturală constantă un nivel estimat de aproximativ 6,223%.

În cazul aplicației noastre pe cazul economiei românești în perioada 2000-2010, în cazul seriei anuale, a rezultat că reducerea deflatorului cu 10 puncte procentuale a generat în medie 2,044 puncte procentuale de șomaj BIM pe an. În demersul nostru de a estima un trend lin al ratei naturale a șomajului și nu o valoare fixă, am utilizat, alături de filtrul HP, alte trei filtre, care în fond sunt echivalente: *regress*, *loess* și *ksmooth*. În plus, am luat în considerare, tot ca pe un

filtru, și trendul linear standard estimat pentru rata naturală a șomajului. Menționăm că, așa cum se sugerează în literatura de profil, în demersul nostru s-a urmărit estimarea unui trend pe termen lung cât mai calm (adică o traiectorie cât mai aplatizată pentru rata șomajului natural, mai degrabă decât o cât mai bună estimare a datelor reale.

Rata naturală constantă nu trebuie însă confundată cu traiectoria pe termen lung a ratei naturale a șomajului, estimată conform celor cinci filtre folosite. Se constată evoluții similare ale ratei naturale, în cazul filtrelor folosite: valoarea minimă (5,05-5,75%) se înregistrează în primul an al perioadei considerate (anul 2000), iar aceea maximă (6,54-6,88%) fie în anul de mijloc al perioadei (2005) fie în ultimul an al perioadei (2010), conform filtrelor folosite. A se observa că valorile medii ale ratei naturale coincid cu valoarea unică estimată prin regresia simplă (6,22%).

Pe baza simulărilor se observă impactul nefavorabil al unei diferențe pozitive între rata efectiv înregistrată a șomajului și NAIRU asupra dinamicii inflației. Ca lege generală, punctele din planul ΔU - $\Delta \pi$, se distribuie în cadranele II și IV (numerotate în sensul trigonometric), de-a lungul drepte ce traversează originea axelor de coordonate. Eventualele abateri (evadarea din cele două cadrane menționate) fiind atribuită șocurilor pe termen scurt ale ofertei. De altfel, coeficienții de corelație a ecarturilor cu variația inflației au valori negative în cazul tuturor filtrelor exprimă o corelație inversă semnificativă.

De asemenea, pe baza datelor estimate pentru NAIRU, am estimat PIB-ul natural (potențial) în cazul celor cinci filtre, exprimat în prețurile constante ale anului 2000, iar apoi am calculat *output gap*-ul și respectiv coeficientul de corelație între acesta și variația inflației. Nivelul general, pentru perioada 2000-2010, al coeficientului de corelație între *output gap* (în %) și variația inflației ($\Delta \pi$), a fost pozitiv în cazul celor cinci filtre. Pe baza analizei datelor, se observă că în prima parte a intervalului de timp analizat (2000-2005) inflația a fost puternic prociclică relativ la *output gap*, coeficienții de corelație variind între +0,807 și +0,866, în cazul celor cinci filtre folosite. În schimb, în a doua parte a perioadei analizate (2006-2010) inflația a fost doar slab prociclică în raport cu *output gap*-ul, coeficienții de corelație având valori între +0,229 și +0,356. De asemenea, în vederea identificării relației dintre șomaj și productivitate am examinat în comun datele estimate obținute prin modelul ratei naturale a șomajului și respectiv prin cel al productivității autonome, rezultatele demonstrând o corelație inversă, coeficientul de corelație dintre cele două dinamici, funcție de filtrul folosit pentru estimarea ratei șomajului natural, având valoarea cuprinsă între -0,295 și -0,711.

Participarea tinerilor pe piața forței de muncă este o problemă ce se află în centrul atenției în întreaga Europă, amplificarea șomajului în rândul acestora având efecte negative la nivelul individului, al familiei sale și asupra comunității din care fac parte. Tinerii sunt afectați de șomaj mai mult decât alte categorii demografice și au posibilități mai reduse de a se integra pe piața muncii. Tinerii trebuie să facă față unor provocări care sunt generate de sistemele educaționale și formare și de accesul la piața forței de muncă agravate de criza economică globală.

În general tinerii lucrători sunt angajați prin contract de muncă temporar, perioadă folosită de întreprinderi pentru testarea competențelor, a productivității acestora înainte de a se oferi un loc de muncă cu durată determinată. O astfel de practică conduce la o segmentare a pieței forței de muncă pentru tineri, mulți dintre ei trecând alternativ de la perioade în care ocupă un loc de muncă temporar la cele de șomaj (un risc sporit în acest sens o au femeile tinere). În tot acest interval lucrătorii temporari tineri sunt relativ slab plătiți, beneficiind într-o mai mică măsură de programele de formare și calificare, iar contribuțiile lor la fondurile de pensii sunt de regulă incomplete. În final segmentarea pieței muncii pentru tineri are efecte negative în planul creșterii economice din perspectiva eficienței și a acumulării de capital uman.

Numărul tinerilor care părăsesc de timpuriu școala este actualmente în creștere, ceea ce conduce implicit la creșterea riscului de a deveni șomeri sau persoane inactive, care vor trăi în sărăcie și care vor apela la protecție socială.

„Tineretul în mișcare” constituie una din tematicile prioritare cu referire la populația tânără în cadrul Strategiei Europa 2020, propunându-și eliberarea potențialului tinerilor pentru a realiza o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii prin: (i) creșterea performanțelor sistemelor de educație din statele membre; (ii) facilitarea intrării persoanelor tinere pe piața muncii. Punerea în practică a celor două obiective specifice se propune a se realiza prin intermediul unor *măsuri privind incluziunea socială a tinerilor*, la nivel european și național. Astfel de prevederi, la nivel european și național, sunt analizate în continuare în lucrare. Acum însă le menționăm pe cele mai semnificative pentru România, cum sunt: – efectuarea de investiții eficiente în sistemele de învățământ și de formare la toate nivelurile (de la nivelul preșcolar la nivelul universitar); – ameliorarea rezultatelor în domeniul educației, tratând fiecare segment (preșcolar, primar, secundar, profesional și universitar) în cadrul unei abordări integrate, care să includă competențele-cheie și are scopul de a reduce abandonul școlar timpuriu; – consolidarea deschiderii și relevanței sistemelor de învățământ prin instituirea unor cadre naționale de calificare și printr-o mai bună direcționare a rezultatelor învățării spre nevoile pieței muncii; – facilitarea intrării tinerilor pe piața muncii prin acțiuni integrate care cuprind îndrumare, consiliere și ucenicie.

Tineretul reprezintă tot mai mult unul dintre cele mai vulnerabile grupuri din societate, fiind în același timp o resursă prețioasă într-o societate tot mai îmbătrânită. Tranziția tinerilor de la educație la ocupare a devenit mai lungă și mai complexă deoarece șomajul în rândul tinerilor este mult mai ridicat decât în rândul forței de muncă, pe ansamblu. Locurile de muncă ocupate de tineri sunt locuri de muncă temporare, de o calitate scăzută și slab remunerate. Șomajul tinerilor este determinat adesea de lipsa de competență sau de inadecvarea competențelor lor la cererea de pe piața muncii.

În anul 2000 rata șomajului în rândul tinerilor în România era de 20,0%, cu 2,7 puncte procentuale peste media europeană. În același an însă, România se situa cu 16,9 puncte procentuale în urma Slovaciei. Cele mai mici valori ale indicatorului se înregistrau în Olanda (5,7%) și Austria (5,3%). La nivelul anului 2010 valoarea indicatorului a crescut în spațiul UE-27 cu 3,8 puncte procentuale și cu doar 1,7 puncte procentuale în România, dar mult mai accentuat în Spania (de la 27,3% în 2000 la 41,6% în 2010) și în Ungaria (de la 12,4% la 26,6%), de exemplu, în aceeași perioadă. Deși există și țări în care în deceniul trecut s-au înregistrat reduceri ale ratei șomajului în rândul tinerilor, cum este cazul Poloniei, de la 35,1% la 23,7% sau al Sloveniei, de la 16,3% la 14,7%, de exemplu, nivelul acestui indicator se menține încă ridicat la nivel european, cu implicații negative asupra ocupării forței de muncă.

Actualmente, tinerii reprezintă o cincime din populația totală europeană, adică aproximativ 100 milioane locuitori din grupa de vârstă între 15 și 30 de ani. Șomajul în rândul tinerilor se focalizează în jurul tinerilor cu școală, care au terminat o instituție școlară și nu se pot angaja. Acesta fenomen este cunoscut și sub denumirea de capcană a șomajului.

Contribuția factorului uman la dezvoltarea economică

În această ultimă parte a studiului, se pornește de la prezentarea sintetică a caracteristicilor teoriei macroeconomice standard a pieței muncii și de la modelele existente în literatura de profil referitoare la estimarea contribuției factorului uman. Aplicațiile pe cazul economiei românești permit totodată construirea unor scenarii de evoluție până la orizontul anului 2020.

O parte specială a capitolului este alocată explicitării condițiilor de echilibru pe piața muncii și prezentării unor scenarii proprii de evoluție a pieței muncii, pornind de la un set de ipoteze plauzibile din punct de vedere economic.

În literatura economică, pornindu-se de la modelul clasic al lui Ramsey (care presupune existența unui consumator reprezentativ având o durată de viață infinită și care ia decizii optime privind raportul consum-economisire), s-au

dezvoltat în ultimele decenii două clase de modele care încearcă să surprindă corelația dintre schimbarea structurii pe vârste a populației sau așa-numita îmbătrânire demografică și creșterea economică. Acestea sunt, pe de-o parte, cele derivate din așa-numitul model extins cu capitalul uman al lui Solow (*Human Capital Augmented Solow Model*) și, pe de altă parte, așa-numitele modele ale generațiilor înlănțuite.

În modelul lui Solow, capitalul se presupune a fi un factor care se acumulează în timp, adică agentul reprezentativ economisește output pentru a avea în viitor mai mult capital (atât fizic cât și uman). Ratele de economisire sunt date exogen. Rata deprecierii, pentru simplificarea modelului, s-a considerat a fi aceeași în cazul capitalului fizic și a celui uman.

Pe baza ecuațiilor modelului putem găsi traiectoriile de creștere echilibrată pentru output, capitalul fizic și capitalul uman. Pentru a găsi o soluție exactă pentru nivelurile acestor variabile în orice punct al axei timpului este nevoie de asemenea a se cunoaște condițiile inițiale pentru capitalul fizic, capitalul uman, productivitate și muncă. Totuși, găsirea întregii traiectorii pentru aceste variabile necesită cunoștințe de calcul în cazul ecuațiilor diferențiale lineare. Adesea, însă ne interesează doar traiectoriile de creștere pe termen lung ale acestor variabile și nivelurile lor pe termen lung (la limită). Pentru aceasta se fac o serie de transformări ale variabilelor, în așa fel încât să poată fi găsită o traiectorie a lor care să convergă către o stare de echilibru.

A doua clasă include modelele generațiilor înlănțuite. Au fost identificate două complicații majore care apar într-un model ce ține seama de incertitudinea privind durata de viață (a se nota că în modelul Ramsey standard nu există nici o incertitudine privind durata vieții). În primul rând, va trebui folosită ipoteza utilității așteptate, utilitatea pentru întreaga durată sperată de viață devenind funcția obiectiv. În al doilea rând, restricția non-negativității în ceea ce privește averea agentului la momentul morții este în mod similar stocastică de vreme ce ea depinde de asemenea de momentul aleator al morții. Pe baza modelului dezvoltat de Yaari se ajunge la următoarea concluzie: incertitudinea supraviețuirii face ca gospodăriile să deconteze viitorul mai greu, adică rata subiectivă a preferinței timpului în cazul existenței incertitudinii duratei vieții este mai mare decât în cazul clasic (dacă există o probabilitate pozitivă ca o persoană să nu trăiască suficient timp ca ea să se bucure de un anumit consum viitor, atunci ea tinde să considere tot mai greu preferința de timp). Printre aplicațiile modelului din această clasă al lui Blanchard-Yaari extins menționăm: studierea dependenței productivității agenților în funcție de vârstă, dinamica economiilor în cadrul unui model al economiei deschise, impactul asupra dinamicii investițiilor sau asupra dinamicii salariilor, estimarea averii financiare și a capitalul uman etc. De asemenea, modelul Diamond-Samuelson permite abordarea, în contextul

generațiilor înlănțuite, a unor probleme semnificative la nivel macroeconomic, cum sunt studierea comportamentului gospodăriilor și al firmelor, a echilibrului pe piață, a condițiilor privind dinamica și stabilitatea sistemului economic, a traiectoriei eficienței, a mecanismul de funcționare a sistemului de pensii (cum este cel standard, *Pay-as-you-go* sau PAYG), a echivalenței între PAYG și finanțarea datoriei guvernamentale prin deficit, a relației dintre pensiile de tip PAYG și pensionarea endogenă, a efectelor asupra bunăstării, a efectelor macroeconomice ale fenomenului îmbătrânirii. Ulterior, modelul Diamond-Samuelson a fost dezvoltat, principalele sale extensii vizând evaluarea capitalului uman și mecanismul de formare a acestuia, explicitarea relației capital uman – educație, estimarea impactului investițiilor publice, cuantificarea parametrilor așa-numitei reguli de aur modificată a acumulării și a impactului raporturilor intergeneraționale asupra dinamicii sistemului economic etc.

Teoria macroeconomică a pieței muncii se bazează pe o serie de date empirice. De aceea, considerăm utilă enumerarea a șapte dintre cele mai des invocate fapte stilizate (adevărate axiome, în trecut) în literatura de profil referitoare la economiile capitaliste avansate. Acestea sunt: – ratele șomajului fluctuează în timp; – șomajul fluctuează mai mult între ciclurile afacerilor decât în interiorul acestora; – sporirea în nivelul european al șomajului coincide cu o creștere foarte mare a șomajului pe termen lung; – pe termen foarte lung nu există un trend al șomajului; – șomajul diferă mult între țări; – doar puțini șomeri aleg ei înșiși să devină șomeri; – șomajul diferă mult între grupele de vârstă, între religii, rase și sexe.

Modelul folosit de noi este exprimat în timp discret și studiază cazul unei economii închise, în care există un singur bun produs în fiecare perioadă. Am considerat o formă simplificată a modelului prin excluderea guvernului ca agent economic. În acest caz, ecuația de balanță exprimă repartizarea pe cheltuieli a producției agregate. Producția agregată este caracterizată cu ajutorul unei funcții de producție de tip Cobb Douglas. Funcția de producție se caracterizează prin randamente la scală constante. Variabilele funcției de producție se modelează cu ajutorul unor ecuații dinamice. Acest model include și capital uman.

Nu există un consens stabilit printre economiști cu privire al modul cel mai potrivit de a măsura stocul de capital uman. Cele mai multe dintre dificultăți provin din lipsa de date disponibile. În mod curent, mult mai multă atenție este acordată cuantificării anilor de școală urmați mai degrabă decât a acorda atenție întregului proces de învățare, care este un proces ce se desfășoară de-a lungul întregii vieți și cuprinde și învățarea la locul de muncă. Studiile inițiale asupra capitalului uman în creșterea economică au folosit proporția înrolărilor la nivelul școlar secundar. Aceste aproximări nu sunt cele mai bune posibile deoarece ele nu consideră că înrolările sunt doar variabile care măsoară fluxul și nu stocul de

capital uman. Deși metoda folosirii anilor de școlarizare este bazată pe ideea controversată că un an de școală, fără a conta dacă este la nivel primar, secundar sau terțiar aduce o unitate în plus în nivelul de educație, acest indice agregat este o estimare rezonabilă a abilităților forței de muncă. Datorită constrângerilor privind datele disponibile, vom folosi metoda numărului mediu de ani de școlarizare pe locuitor în forța de muncă ca o aproximare a capitalului uman.

Considerând următoarele durate pentru fiecare tip de educație – primar/fără educație (2 ani), media aritmetică între cei cu ciclu primar complet și cei fără școală, secundar (8 ani), vocațional sau doar cu treapta I de liceu (menționat în anuarul statistic cu durata de 10 ani), liceu (12 ani), postliceal (14 ani), universitar (16 ani – cele mai multe din programele universitare durau patru ani pe vechea formă, iar cele prezente durează trei ani, însă o parte din studenți fac și masterul, astfel încât s-a considerat o valoare aproximativă de patru ani de studii suplimentari) și dat fiind nivelul mediu al ocupării forței de muncă ca și structura ocupării forței de muncă în funcție de educație am reușit calcularea unui stoc de capital uman.

Pe termen mediu este de așteptat ca nivelul de educație să-și continue trendul pozitiv. Deși tendințe recente arată că înrolările la nivel primar și secundar arată descreșteri datorate dificultăților generate de criza economică, cele mai mari câștiguri vor fi obținute în viitor prin creșterea numărului de studenți.

În continuare am utilizat două abordări care au ca suport modelul lui Solow extins cu capital uman pentru cuantificarea contribuției factorilor la creștere și respectiv pentru simularea modelului pe termen lung în vederea estimării impactului capitalului uman.

Perioada selectată pentru determinarea contribuției factorilor la creșterea economică, inclusiv a capitalului uman, a fost 2000-2010. Am utilizat metodologia standard de descompune pe componente a creșterii economice, respectiv contribuția factorilor de producție propriu-ziși și aceea a progresului tehnic. Ca bază de pornire s-a folosit funcția de producție care include și capitalul uman. Rezultatele estimărilor au inclus și contribuția așa-numitei productivități totale a factorilor (PTF). Pentru a sublinia mai bine rolul diverșilor factori la contribuția economică, am realizat mediile pe două subperioade, respectiv pentru întregul eșantion.

În acord cu teoria ciclurilor reale ale afacerilor (RBC sau *real business cycle*), fluctuațiile productivității totale a factorilor explică o parte semnificativă din creșterea economică. Se constată că un rol important pentru creșterea economică, din perioada 2000-2010, l-a avut sporirea capitalului fix (la care în deceniul trecut investițiile străine au jucat un rol semnificativ). De asemenea, se observă contribuția notabilă a capitalului uman în perioada analizată, care însă

rămâne modestă, după cum era de așteptat. Pentru întreaga perioadă, capitalul uman a contribuit cu aproximativ un sfert din ritmul creșterii anuale a PIB-ului.

În vederea estimării dinamicii viitoare este necesară simularea modelului, ceea ce implică mai întâi calibrarea sa. Calibrarea constă în fixarea (alegerea) exogenă a valorilor pentru anumiți parametri ai modelului. Evident aceasta trebuie să se facă pe baze solide, teoretice și empirice. În cazul deprecierei capitalului fix (parametrul δ), am utilizat o rată anuală de 7% pentru întreaga perioadă 2000-2020, pe care o considerăm ca fiind realistă pentru a exprima uzura stocului de capital fix din economia României.

Atât pentru retribuiția capitalului cât și a forței de muncă din România, am ținut seama de valorile estimate într-o serie de studii anterioare. Pe baza acestora, pentru retribuiția capitalului am considerat valoarea 0,4. În contextul prezenței capitalului uman, s-a considerat că retribuiția capitalului uman se poate calcula, după cum se demonstrează în literatura de profil, pe baza raportului dintre salariul mediu și salariul minim, rezultând o retribuiție a capitalului uman de aproximativ 0,3. Această valoare am considerat-o apoi în model ca reprezentând, în cazul forței de muncă, elasticitatea producției în raport de ocupare.

Rata exogenă de creștere a PTF-ului se stabilește, de regulă, pe baza estimărilor PTF-ului prin aplicarea metodei de cuantificare a creșterii (a se vedea procedura prezentată anterior). Pentru perioada de după anul 2010, pentru simulare am avut în vedere o rată medie anuală de creștere de 1,7%, care reprezintă media pentru întreaga perioadă de după 1993 (dar excluzând recesiunea care a însoțit transformările în primii ani ai tranziției, ca de altfel în majoritatea fostelor economii comuniste). Astfel, s-au luat în calcul atât perioadele de *boom* economic cât și cele de recesiune. Totodată, ținând cont că dinamica PTF-ului alternează, de la valori negative în perioadele de recesiune la valori pozitive în cele expansiune economică, am luat în considerare, pentru perioada de după 2010, o tendință de creștere graduală a PTF-ului, de la 0,1% în 2011 (reflectând potențialul încă redus de creștere după recesiunea recentă), până la 1,7% în anul 2020.

Pentru perioada 2011-2020, am construit în final două scenarii care țin seama de țintele specifice României din Strategia Europa 2020. Primul a fost elaborat în contextul atingerii în anul 2020 a țintei privind educația terțiară, iar al doilea în cel al realizării la același orizont de timp a nivelului prevăzut pentru rata de ocupare.

Primul scenariu. În cadrul Strategiei Europa 2020, pentru România este înscris obiectivul atingerii unei ponderi de 26,7% a persoanelor cu studii superioare în totalul populației cu vârsta de 30-34 ani. Scenariul presupune că se va atinge această proporție pentru forța de muncă ocupată cu modificări proporționale corespunzătoare celor cu studii medii sau primare. Se presupune, de

asemenea, o creștere corespunzătoare pentru cei cu studii postliceale. Parametrii modelului sunt cei fixați anterior. Pe baza acestora s-a determinat și contribuția capitalului uman ca fiind de aproximativ 0,63% la creșterea anuală a PIB-ului. Contribuția negativă a forței de muncă se datorează tendinței de scădere presupusă pentru forța de muncă.

Al doilea scenariu. Acesta are ca ipoteză creșterea ocupării forței de muncă. Conform strategiei Europa 2020, obiectivul este atingerea unei ocupări de 70%. În acest scenariu creșterea forței de muncă ocupate este asigurată prin creșterea ratei de ocupare, care compensează scăderea populației din grupele de vârstă corespunzătoare populației active, în acord cu scăderea generală a populației. Pentru capitalul uman se presupune că acesta își menține tendința crescătoare. Ceilalți parametri ca și celelalte ipoteze sunt similare scenariului anterior. Se observă contribuția pozitivă de această dată a forței de muncă, grație creșterii gradului ocupării. Se remarcă, totodată, faptul că eficiența utilizării factorilor, reprezentată de PTF, rămâne principalul motor al creșterii economice, precum și contribuția în continuare semnificativă a capitalului uman.

Efectul cumulat al celor două scenarii se poate obține presupunându-se atingerea simultană a celor două ținte. În acest al treilea scenariu avem cele mai mari rate de creștere ale PIB, atingându-se aproape 3,3% spre sfârșitul perioadei pe care s-a simulat modelul. Contribuția forței de muncă este modestă dar pozitivă, iar capitalul uman are o contribuție semnificativă de aproximativ 0,4% pe an.

Studiul relevă faptul că creșterea în capitalul uman în perioada din și post-tranziție a avut un impact asupra creșterii economice. În scenariul atingerii țintei din strategia Europa 2020 privind proporția celor cu educație terțiară, contribuția capitalului uman la creșterea economică este de aproximativ 0,4% pe an. Atingerea țintei privind ocuparea forței de muncă aduce un impact suplimentar de 0,3% al contribuției dinamicii forței de muncă asupra PIB. În cazul în care ambele ținte ar fi atinse, s-ar putea atinge o creștere economică de 3,3%. Chiar dacă aceste cifre privind contribuția capitalului uman pot părea neimportante reamintim că pe termen lung capitalul uman își arată adevăratele efecte datorită efectului său cumulativ.

Avându-se în vedere perioada de criză care marchează primii ani ai perioadei de până la orizontul anului 2020 și efectul restrictiv în plan bugetar, s-a considerat că începând cu anul 2014 vor putea fi luate măsuri active de ocupare din bugetul asigurărilor pentru șomaj, care până la finele perioadei să însumeze peste 2 miliarde lei. O altă sursă de finanțare considerată pentru aceeași perioadă 2014-2020 este Fondul Social European pentru proiectele și acțiunile vizând

creșterea ocupării forței de muncă și dezvoltării resurselor umane, în valoare previzionată pentru întregul interval de peste 8 miliarde lei.

O problemă prioritară în cadrul Uniunii Europene, dar și în cazul României, o reprezintă creșterea ocupării în rândul tinerilor, a reducerii șomajului pentru această grupă de populație, știut fiind că rata șomajului în cazul lor este peste medie.

Printre acțiunile pe termen scurt și mediu care pot stimula creșterea ocupării în cazul tinerilor se numără: – sprijinirea pentru obținerea primului loc de muncă și începerea unei cariere prin aplicarea unor măsuri de stimulare a angajatorilor în vederea încadrării în muncă a absolvenților de învățământ; – promovarea uceniciei la locul de muncă pentru tinerii cu un nivel scăzut de instruire și fără calificare; – acordarea de stimulente fiscale pentru întreprinderile care utilizează contracte cu durată nedeterminată sau pentru convertirea contractelor temporare în contracte cu durată nedeterminată; – promovarea serviciilor de informare, orientare și consiliere profesională; – consolidarea cursurilor de formare profesională, consultanță pentru înființarea de mici afaceri; – acordarea de sprijin pentru crearea și dezvoltarea de micro-întreprinderi de către tineri urmărindu-se consolidarea antreprenoriatului în rândul tinerilor; – promovarea acțiunilor pentru integrarea pe piața muncii a tinerilor și a șomerilor tineri, care vor fi finanțate și din Fondul Social European; – promovarea unor stagii de calitate în cadrul programelor de educație și formare profesională și/sau a programelor de ocupare a forței de muncă; – promovarea de oportunități profesionale și de formare profesională pentru tineri dincolo de frontierele naționale, inclusiv familiarizarea de timpuriu a tinerilor cu mediul de muncă.

Pe termen lung, considerăm că un impact semnificativ ar avea lansarea unor programe de investiții (minim 2% din PIB) pentru dezvoltarea de sisteme educaționale și de formare moderne care să asigure competențe cheie și de excelență pentru economia și societatea bazată pe cunoaștere.

Măsurile privind creșterea gradului de participare și ocupare a populației au un impact major care se răsfrânge în întregul sistem economico-social. Astfel, la nivelul anului 2010, de exemplu, creșterea cu doar un punct procentual a ratei de ocupare echivala cu un spor al PIB-ului de +1,6%. Corespunzător, sporul PIB-ului pe locuitor este de +396 lei pe an, iar al veniturii medii pe persoană de aproape +13 lei pe lună sau +155 lei pe an.

În legătură cu creșterea gradului ocupării, în România există, comparativ cu situația pe plan european, o rezervă importantă care se referă, așa cum am subliniat, la supradimensionarea, în mod convențional în statistica oficială, a populației ocupate în agricultură, în raport cu cerințele unei economii moderne. Acest fapt conduce la o productivitate medie la nivel național scăzută. De aceea,

considerăm că prin inițierea unor investiții și măsuri ferme orientate spre modernizare și reducere a ponderii populației ocupate în agricultură s-ar obține beneficii importante, atât în planul creșterii veniturilor individuale ale celor ocupați actualmente formal în această ramură și al creșterii gradului lor de civilizație, cât și prin prisma productivității medii la nivel național.

Prin urmare, schimbarea structurii economiei naționale, prin reducerea ponderii agriculturii, în principal, poate fi o cale majoră în viitor pentru utilizarea eficientă a forței de muncă. De exemplu, la nivelul anului 2010, reducerea cu doar un punct procentual a ponderii agriculturii în populația ocupată echivala cu un spor al PIB-ului de +1,2% (+1,1% în 2009). Corespunzător, sporul PIB-ului pe locuitor este la nivelul anului 2010 de +280,5 lei (+254,5 lei la nivelul lui 2009), iar cel al venitului mediu la nivel național de +9,2 lei pe lună (+8,7 lei pe lună la nivelul lui 2009) sau de +110 lei pe an (de +104 lei pe an la nivelul lui 2009).

În privința creșterii capitalului uman, indicatorul de bază este reprezentat de sporirea ponderii absolvenților de învățământ terțiar. În acest sens Strategia Europa 2020 prevede, ca indicator de rezultate, ținta specifică pentru România de creștere a ponderii absolvenților de învățământ terțiar, pentru grupa de vârstă 30-34 ani, la valoarea de 26,7% (comparativ cu ținta la nivelul UE de 40%). Pentru aceasta considerăm necesare, ca set inițial de bază, următoarele măsuri: – continuarea programelor și proiectelor din domeniul învățământului superior aflate deja în derulare și finanțate din fonduri structurale, care pot contribui la atingerea obiectivului din Strategia UE; – sporirea calității învățământului românesc și ridicarea nivelului său în context european; – acordarea de burse doctorale și postdoctorale; – corelarea programelor de studii cu calificările de pe piața muncii și Cadrul European al Calificărilor; – îmbunătățirea managementului universitar; – introducerea registrului matricol unic, incluzând crearea și dezvoltarea bazei de date electronice pentru toți studenții la nivel național; – organizarea școlilor doctorale; – inițierea de studii privind monitorizarea inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ superior; – creșterea cifrelor de școlarizare pentru studii universitare de licență; – sporirea accesului la educația terțiară (prin operaționalizarea Agenției de Credite pentru Studenți); – restructurarea învățământului superior pentru creșterea eficienței sale economice, prin reducerea numărului de programe de studii și creșterea numărului de studenți cuprinși în fiecare program de studii; – orientarea mai bună a programelor de studii către cerințele pieței muncii.

În direcția îndeplinirii obiectivului, drept finanțare pentru programul de politici publice denumit Educația universitară și postuniversitară în România se prevăd pentru deceniul 2011-2020, următoarele sume: aproximativ 24 milioane lei din alocații bugetare, aproximativ 31 milioane lei din veniturile provenite din alte

surse decât bugetul de stat și aproximativ 2,8 milioane lei din fonduri europene nerambursabile, însă doar pentru exercițiul bugetar european până în 2013, urmând ca din noul exercițiu bugetar care va demara din anul 2014 să se atragă alte sume.

În ceea ce privește impactul creșterii ponderii absolvenților de învățământ superior, după cum s-a arătat în paragraful anterior, dacă se atinge la nivelul lui 2020 ținta propusă, atunci doar contribuția capitalului uman în ritmul de creștere a PIB-ului ar spori de la 0,335 puncte procentuale la 0,336 puncte procentuale, în perioada 2010-2020.

Esențială pentru funcționarea eficientă în dinamică a pieței muncii este asigurarea echilibrului dintre cererea și oferta de muncă. Cererea pe piața muncii este dictată de dinamica economiei, de necesarul de muncă pentru bunul mers al acesteia. Oferta, în schimb, având la bază evoluția demografică poate fi stimulată prin perfecționarea sistemului de învățământ, al celui de formare și calificare profesională.

În continuare, prezentăm pe scurt concepția și relațiile de calcul care ar putea contribui la definirea unor parametri cheie sau invarianți, utili în demersul de creare a unui model macroeconomic care înglobează piața muncii, util atât pentru analiza cât și pentru prognoza dinamicii sistemului. Precizăm că, funcție de populația activă considerată, se pot concepe două sisteme de indicatori, pornind fie de la populația ocupată între 15 și 64 de ani fie de la aceea între 20 și 64 de ani (aceasta din urmă interesând mai ales în cazul simulărilor legate de atingerea țintelor prevăzute în Strategia Europa 2020).

În demersul nostru, am pornit de la definirea ratelor referitoare la forța de muncă și populația ocupată (de altfel, utilizate frecvent în studiile de profil). Indicatorii se pot calcula pentru diverse perioade (an, trimestru, lună). De asemenea, pe baza statisticilor demografice se poate calcula rata care reprezintă ponderea populației între 15 și 64 de ani (respectiv între 20 și 64 de ani) în totalul populației țării.

Pe baza relațiilor de echilibru și a datelor disponibile, am calculat valorile parametrilor pentru perioada 2000-2010. Precizăm că în cazul considerării celor două grupe de vârstă, 15-64 ani și respectiv 20-64 ani, s-au considerat pentru calculul productivității medii a muncii doar nivelurile populației ocupate în aceste grupe de vârstă.

Pentru perioada de până în anul 2020, pornind de la prognoza oficială privind dinamica PIB-ului și a ocupării, am estimat valorile ratelor și parametrilor pentru perioada viitoare. De asemenea, pentru a estima venitul mediu pe locuitor, indicator fundamental pentru evoluția economiei românești în viitor, am construit

trei scenarii, pornind de la trei ipoteze referitoare la valoarea unuia dintre parametri, anume cel notat m , care exprimă raportul dintre venitul mediu pe locuitor și productivitatea medie pe persoană ocupată, pentru întreaga perioadă 2011-2020: S1) valoarea sa se menține egală cu aceea din anul 2010 ($m = 16,874$); S2) valoarea sa este egală cu minimumul perioadei 2002-2010, adică valoarea din anul 2006 ($m = 15,347$); S3) valoarea sa este egală cu maximumul perioadei 2002-2010, adică valoarea din anul 2009 ($m = 17,646$). Conform celor trei scenarii, am estimat și ritmul anual al PIB-ului, rY , al PIB-ului pe locuitor, ry , și al productivității muncii, rw .

Pe baza rezultatelor simulării se observă în general o evoluție favorabilă a veniturii medii lunare pe locuitor, cu excepția scenariului S2, în care în primii patru ani de după 2010, valoarea sa, în prețuri comparabile, va continua să se plaseze încă sub nivelul din 2010.

Trebuie precizat că în cazul prognozei oficiale s-a luat ca variantă pentru populația potențial activă, adică totalul populației în vârstă de 20-64 ani, un spor mediu anual comparabil cu al perioadei 2003-2010, respectiv 70-75 mii persoane pe an. Există însă prognoze demografice și ale forței de muncă sau populației active, cum este aceea realizată de BIM, care pentru România estimează evoluții diferite.

Având în vedere datele prezentate, în cazul estimărilor CNP, la nivelul anului 2020, se estimează o rată a ocupării de 70,1%, concomitent cu o rată a șomajului de 4,4% pentru grupa de vârstă 20-64 ani. Dacă luăm însă în considerare estimările BIM, referitoare la dinamica demografică și a forței de muncă, ar fi necesară o rată a șomajului de doar 2,7% în anul 2020, pentru a se atinge în acel an obiectivul de 70% prevăzut în Strategia UE. Sau echivalent, în cazul unei rate a șomajului pentru anul 2020 tot de 4,4%, pentru grupa de vârstă 20-64 ani, ar rezulta în cazul estimărilor BIM privind numărul populației din această grupă și forța de muncă, o rată a ocupării de doar 68,8% în anul 2020, deci sub ținta din Strategia Europa 2020.

O altă observație este în legătură cu rata șomajului, care se prevede a fi în 2020 de 5,4% pe total și de 4,4% pentru grupa de vârstă 20-64 ani. Raportându-ne la rata naturală a șomajului estimată de noi pentru deceniul trecut, care are valori superioare (6,2% ca medie pentru perioada 2000-2010 și între 6,6-6,7% pentru anul 2010), putem considera că în acest deceniu vor continua să existe presiuni inflaționiste. În condițiile însă ale aderării României la zona euro, așa cum este încă prevăzut pentru 2015, acestea ar putea crea unele probleme pe latura nominală a convergenței.

În continuare, prezentăm un scenariu care are ca ipoteză de bază modificarea structurii economiei, în special prin restrângerea ponderii agriculturii. Astfel, presupunem, ca o ipoteză care poate fi realistă, diminuarea cu câte un punct procentual a ponderii agriculturii în populația ocupată în fiecare an al deceniului actual. În astfel de condiții, la finele orizontului de timp, anul 2020, ar fi posibil ca agricultura să mai reprezinte doar 20% din populația ocupată, comparativ cu 30,1% în 2010. În cazul scenariului propus de noi, se observă un ritm anual de creștere a PIB-ului superior variantei oficiale de prognoză, cu 1,2 puncte procentuale în anul 2013 și cu 1,1 puncte procentuale în fiecare an al perioadei 2014-2020. De asemenea, se constată o scădere a ponderii agriculturii în PIB de la 5,8% în 2011, la 5% în 2015 și la 4% în 2020.

Estimarea evoluției ratei de ocupare pe medii de rezidență a presupus mai întâi realizarea unei prognoze a modificării structurii pe cele două medii de rezidență a populației totale, iar pasul următor l-a reprezentat estimarea pentru anii acestui deceniu a structurii pe grupe de vârstă și pe medii de rezidență a potențialului de forță de muncă, adică a totalului populației din grupele de vârstă activă, LP. În cazul României, unde mediul rural și sectorul agricol înregistrează ponderile cele mai mari (în populație și în forța de muncă) din Europa, trebuie precizat că există încă un număr semnificativ de persoane active cu vârsta de peste 64 ani. Cvasitotalitatea acestora provin din mediul rural și activează în agricultură.

Pentru prognoza pe medii de rezidență a populației, am extins, pentru fiecare mediu de rezidență în parte, trendul din perioada 2002-2010 până la orizontul 2020. Evoluția totalului populației rezultat din prognoză este foarte apropiată atât de estimările oficiale cât și de cele realizate de către BIM și de organismele ONU, pentru perioada 2011-2020. Astfel, conform estimărilor noastre, în perioada 2010-2020, populația urbană va spori de la 11807 mii persoane la 12112 mii persoane, în vreme ce aceea rurală se va diminua de la 9640 mii persoane la 8866 mii persoane. În consecință, a rezultat o creștere a gradului de urbanizare de la 55,1% în anul 2010 la 57,7% în anul 2020. Similar am procedat în cazul prognozei forței de muncă pe cele două medii de rezidență, iar în cazul mediului rural și al agriculturii s-a estimat în mod distinct și grupa de vârstă de peste 64 ani. Menționăm că forța de muncă cu vârsta de peste 64 ani, înregistrată aproape exclusiv în mediul rural, s-a diminuat de la 450 mii persoane în 2005 (10,0% din forța de muncă din acest mediu de rezidență) la aproximativ 420 mii persoane (9,3%) în 2010, iar pentru anul 2020 am estimat un număr de 310 mii persoane (8,0%).

Măsuri pentru stimularea ocupării și creșterea capitalului uman

În vederea îndeplinirii obiectivelor legate de ocupare și creșterea capitalului uman, la nivel național s-au identificat o serie de măsuri care pot fi implementate în perioada viitoare.

În domeniul ocupării, fundamentală este realizarea obiectivului prevăzut în Strategia Europa 2020 pentru România, anume o rată de 70% pentru grupa de vârstă 20-64 ani, la orizontul anului 2020 (comparativ cu ținta la nivelul UE de 75%).

Pentru aceasta se impune un set de *măsuri pentru creșterea gradului de ocupare a populației*, dintre care menționăm:

- reforma cadrului legal privind stimularea ocupării forței de muncă și formarea profesională continuă;
- investiții în formarea profesională continuă, incluzând printre altele operaționalizarea comitetelor sectoriale, formarea profesională a angajaților, cu accent special pe aceea a persoanelor din grupuri vulnerabile (zonele rurale și persoanele inactive), realizarea de studii privind corelarea cererii cu oferta pe piața muncii și estimarea necesarului de calificări;
- măsuri de susținere a tranziției din șomaj sau inactivitate în starea de ocupare;
- îmbunătățirea cadrului legislativ și a stimulării prelungirii vieții active
- consolidarea dialogului social;
- flexibilizarea cadrului legal privind relațiile de muncă în contextul implementării principiului flexisecurității;
- măsuri în domeniul migrației forței de muncă;
- creșterea operativității și eficienței în corelarea mai bună a sistemului de asistență socială cu cel de ocupare;
- modernizarea sectorului agricol și extinderea activităților economice în mediul rural (serviciile și mica industrie).

O problemă prioritară în cadrul Uniunii Europene, dar și în cazul României, o reprezintă creșterea ocupării în rândul tinerilor, a reducerii șomajului pentru această grupă de populație, știut fiind că rata șomajului în cazul lor este peste medie. Printre acțiunile pe termen scurt și mediu care pot stimula creșterea ocupării în cazul tinerilor se numără:

- sprijinirea pentru obținerea primului loc de muncă și începerea unei cariere prin aplicarea unor măsuri de stimulare a angajatorilor în vederea încadrării în muncă a absolvenților de învățământ;
- promovarea uceniciei la locul de muncă pentru tinerii cu un nivel scăzut de instruire și fără calificare;

- acordarea de stimulente fiscale pentru întreprinderile care utilizează contracte cu durată nedeterminată sau pentru convertirea contractelor temporare în contracte cu durată nedeterminată;
- promovarea serviciilor de informare, orientare și consiliere profesională;
- consolidarea cursurilor de formare profesională, consultanță pentru înființarea de mici afaceri;
- acordarea de sprijin pentru crearea și dezvoltarea de micro-întreprinderi de către tineri urmărindu-se consolidarea antreprenoriatului în rândul tinerilor;
- promovarea acțiunilor pentru integrarea pe piața muncii a tinerilor și a șomerilor tineri, care vor fi finanțate și din Fondul Social European;
- promovarea unor stagii de calitate în cadrul programelor de educație și formare profesională și/sau a programelor de ocupare a forței de muncă;
- promovarea de oportunități profesionale și de formare profesională pentru tineri dincolo de frontierele naționale, inclusiv familiarizarea de timpuriu a tinerilor cu mediul de muncă.

Pe termen lung, considerăm că un impact semnificativ ar avea lansarea unor programe de investiții (minim 2% din PIB) pentru dezvoltarea de sisteme educaționale și de formare moderne care să asigure competențe cheie și de excelență pentru economia și societatea bazată pe cunoaștere.

În privința creșterii capitalului uman, indicatorul de bază este reprezentat de sporirea ponderii absolvenților de învățământ terțiar. În acest sens Strategia Europa 2020 prevede, ca indicator de rezultate, ținta specifică pentru România de creștere a ponderii absolvenților de învățământ terțiar, pentru grupa de vârstă 30-34 ani, la valoarea de 26,7% (comparativ cu ținta la nivelul UE de 40%).

Pentru aceasta se impune un set de *măsuri pentru creșterea capitalului uman*, dintre care le menționăm pe următoarele:

- continuarea programelor și proiectelor din domeniul învățământului superior aflate deja în derulare și finanțate din fonduri structurale, care pot contribui la atingerea obiectivului din Strategia UE;
- sporirea calității învățământului românesc și ridicarea nivelului său în context european;
- acordarea de burse doctorale și postdoctorale;
- corelarea programelor de studii cu calificările de pe piața muncii și Cadrul European al Calificărilor;
- îmbunătățirea managementului universitar;
- introducerea registrului matricol unic, incluzând crearea și dezvoltarea bazei de date electronice pentru toți studenții la nivel național;

- organizarea școlilor doctorale;
- inițierea de studii privind monitorizarea inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ superior;
- creșterea cifrelor de școlarizare pentru studii universitare de licență;
- sporirea accesului la educația terțiară (prin operaționalizarea Agenției de Credite pentru Studenți);
- restructurarea învățământului superior pentru creșterea eficienței sale economice, prin reducerea numărului de programe de studii și creșterea numărului de studenți cuprinși în fiecare program de studii;
- orientarea mai bună a programelor de studii către cerințele pieței muncii.

În prezent, în România, doar 33,9% din totalul populației ocupate în mediul rural activează în sectoarele nonagricole. Se cunoaște de asemenea că în cazul forței de muncă din agricultură timpul dintr-un an calendaristic este doar parțial ocupat, iar ca ocupații predomină lucrătorii pe cont propriu (52,1%) și respectiv lucrătorii familiali neremunerați (41,6%), care de fapt semnifică practicarea așa-numitei agriculturi de subsistență.

Comparativ cu țările din Uniunea Europeană, România se plasează pe ultimele locuri în privința utilizării forței de muncă din sectorul rural. Spre exemplificare, prezentăm situația diferențialului dintre ponderea mediului rural în totalul populației și aceea a agriculturii în populația ocupată în unele țări din UE. La nivelul anilor 2009-2010, valorile celor două ponderi (în %) erau de 44,9/30,1 în România, comparativ cu 39,3/11,2 în Portugalia, 39,0/13,3 în Polonia, 38,6/11,9 în Grecia, 33,0/9,2 în Lituania, 32,5/5,3 în Austria, 31,9/4,6 în Ungaria, 31,6/3,7 în Italia; 28,5/7,1 în Bulgaria, 26,5/3,1 în Cehia, 26,2/1,7 în Germania etc.

După cum se observă, în țări dezvoltate, precum Austria, Italia și Germania, mediul rural continuă să reprezinte o proporție semnificativă în totalul populației, concomitent cu cote reduse ale agriculturii în populația ocupată. Se constată în aceste țări că datorită modernizării agriculturii, populația activă din mediul rural este ocupată preponderent în ramurile neagricole ale economiei.

Dintr-o astfel de perspectivă se impune *un set de măsuri pentru stimularea transferului forței de muncă din agricultură*. Demonstrația necesității unei astfel de politici a fost oferită de migrația masivă în cazul unor zone rurale din România spre țările dezvoltate din vest în căutarea de job-uri de regulă în sectoare neagricole sau ca salariați în muncile agricole.

Scopul acestei politici publice este acela de a contribui la utilizarea mai bună a rezervei de forță de muncă existente actualmente în agricultură, în mediul rural în general, prin transferul spre ramurile neagricole și în consecință schimbarea structurii ocupării la nivel național.

Obiectiv general al politicii publice îl reprezintă instituirea unui set de măsuri destinat stimulării angajării în ramuri neagricole, în principal dezvoltate tot în mediului rural.

Ca **obiective specifice** se pot enumera:

- organizarea de cursuri de calificare, pentru persoanele ocupate actualmente în agricultură, îndeosebi pentru tineri, în meserii și profesii ce țin de sectoarele neagricole, în special în servicii;
- extinderea rețelelor de infrastructură în mediul rural;
- încurajarea întreprinderilor mici și mijlocii din zonele rurale, inclusiv prin facilități fiscale;
- stimularea angajării persoanelor provenind din mediul rural;
- atragerea de fonduri europene pentru dezvoltarea afacerilor și crearea de locuri de muncă în mediul rural etc.

Beneficiarii direcți ai acestei politici publice sunt persoanele fizice care acceptă schimbarea statutului lor din agricultori (cu timp de lucru afectat de ciclul producției agricole de „subzistență”).

Impactul social al acestor măsuri se regăsește în **beneficii** cum ar fi:

- creșterea gradului de civilizație în mediul rural;
- sporirea veniturilor și stabilitatea lor pe parcursul unui an calendaristic;
- creșterea calității vieții în mediul rural etc.

Riscurile presupuse de aplicarea acestei politici publice se pot concretiza în:

- impactul posibil negativ, chiar șocul la început, al schimbărilor survenite în stilul de muncă și de viață al celor transferați din agricultura de subzistență în sectoarele neagricole și al familiilor lor;
- o posibilă reticență a angajatorilor de a-și muta cel puțin o parte din activitate în zonele rurale;
- insuficiența fondurilor alocate și proasta lor gestionare;
- tentația de a se sustrage de la eventualele controale pentru certificarea acordării facilităților fiscale etc.

În prezent, tineretul este unul dintre grupurile vulnerabile ale populației, cu toate că ar trebui considerat drept una din resursele fundamentale pentru viitor, în condițiile accentuării pe ansamblu a fenomenului îmbătrânirii.

Referitor la populația tânără din România, în ultimele două decenii se înregistrează în paralel următoarele două tendințe: scăderea ponderii populației cu vârsta între 15 și 24 de ani în totalul populației (de la 16,6% în 1990, la 16,1% în 2000 și la doar 13,6% în 2010) și respectiv creșterea numărului șomerilor în această grupă de populație.

La nivelul anului 2010 rata șomajului în rândul tinerilor în România era de 22,1%, cu un punct procentual peste media europeană. În UE, cele mai mici rate se înregistrau în țări precum Olanda, Austria și Germania (între 8,7% și 9,9%), iar cele mai mari în Grecia, țările baltice, Slovacia și Spania (între 32,9% și 41,6%).

De aceea, se poate afirma că în domeniul ocupării reducerea șomajului în rândul tinerilor ar trebui să reprezinte o prioritate.

Pornind de la aceste aspecte se impune *un set de măsuri pentru reducerea șomajului în rândul tinerilor*. Demonstrația necesității unei astfel de politici a fost oferită de migrația semnificativă a forței de muncă tinere din România spre țările dezvoltate din vest în căutarea de job-uri bine remunerate, comparativ cu nivelul salarizării pe plan intern.

Scopul acestei politici publice este de a contribui la reducerea numărului șomerilor din populația tânără, cu vârsta între 15 și 24 de ani.

Îndeosebi începând cu debutul crizei economice, șomajul în rândul tinerilor tinde a se focaliza în grupul celor cu școală, care au terminat o instituție școlară și nu-și găsesc de lucru (așa-numitul fenomen al capcanei șomajului).

Obiectiv general al politicii publice îl reprezintă instituirea unui set de măsuri destinat stimulării angajării tinerilor și reducerii ratei șomajului în rândul acestora.

Ca **obiective specifice** se pot enumera:

- organizarea de cursuri de calificare de scurtă durată pentru tineri, în concordanță cu cererea de pe piața muncii;
- includerea tinerilor în programele de reconversie profesională;
- încurajarea întreprinderilor mici și mijlocii pentru angajarea de tineri, inclusiv prin facilități fiscale;
- stimularea angajării persoanelor tinere, cu accent pe cei provenind din mediul rural;
- atragerea de fonduri europene pentru dezvoltarea de afaceri și crearea de locuri de muncă pentru tineri etc.

Impactul social al acestor măsuri se regăsește în **beneficii** cum ar fi:

- creșterea gradului de ocupare în rândul tinerilor și schimbarea statutului lor social;
- sporirea veniturilor prin trecerea la statutul de angajat și stabilitatea acestora pe parcursul unui an calendaristic;
- creșterea calității vieții pentru populația tânără etc.

Riscurile presupuse de aplicarea acestei politici publice se pot concretiza în:

- posibila neîncredere a tinerilor că prin participarea la cursuri de formare profesională de scurtă durată și la programele de reconversie vor putea ieși din șomaj;
- o posibilă reticență a angajatorilor în forța de muncă tânără, îndeosebi față de cei provenind din șomaj;
- insuficiența fondurilor alocate măsurilor dedicate reducerii șomajului în rândul tinerilor și proasta lor gestionare;
- tentația de sustragere de la eventualele controale privind acordarea facilităților fiscale pentru angajarea tinerilor etc.